

ФИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

U OVOM BROJU

Ђорђе Радичевић: *Helersko izdanje bosanskih maraka s početka XX veka*

◆ Milan Vujović: *Provizorno izdanje "Cetinje" (1. mart 1945.)*

◆ Vukadin Dimitrijević: *Neslužbena izdanja vojno-dopisnih karata u I*

svetskom ratu ◆ Prof. Tanasije Ž. Ilić: *Odbrana Zemuna od kuge u*

Beogradu i Srbiji 1814. godine ◆ Vojin Višacki: *Vojna golubija*

pošta ◆ Aleksandar Brusin: *Nepравилности (greške) na poštanskim*

markama ◆ Jovan Ristić: *Različite mrežice na blokovima Železnice za*

VUJA-STT ◆ Dr Jovan Veličković: *Falsifikati sa našeg područja*

◆ Bogdan Petrović: *Izbombardovana okupacija*

ФИЛАТЕЛИСТА
ФИЛАТЕЛИСТА

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Војислав Беговић, др Јован Величковић, Војин Вишацки, Душан Јањетовић,
Богдан Петровић, Јован Ристић (председник), Јован Рељин
Мирко Царан

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Војислав Беговић

СЕКРЕТАР УРЕЂИВАЧКОГ ОДБОРА

Ференц Молнар

Dorđe Radičević: <i>Helersko izdanje bosanskih maraka s početka XX veka</i>	3
Milan Vujović: <i>Provizorno izdanje "Cetinje" (1. mart 1945.)</i>	11
Vukadin Dimitrijević: <i>Neslužbena izdanja vojno-dopisnih karata u I svetskom ratu</i>	17
Prof. Tanasije Ž. Ilić: <i>Odbrana Zemuna od kuge u Beogradu i Srbiji 1814. godine</i>	32
Vojin Višacki: <i>Vojna golubija pošta</i>	40
Aleksandar Brusin: <i>Nepравилности (greške) na poštanskim markama</i>	43
Jovan Ristić: <i>Različite mrežice na blokovima Železnice za VUJA-STT</i>	46
Dr Jovan Veličković: <i>Falsifikati sa našeg područja</i>	48
Bogdan Petrović: <i>Izbombardovana okupacija</i>	51
Dr Vojislav Mićović: <i>Iz Saveza filatelista Jugoslavije (Sednica Predsedništva, Kongres FIP u Madridu, Uspeh naših filatelista na Svetskoj filatelističkoj izložbi u Madridu</i>	55

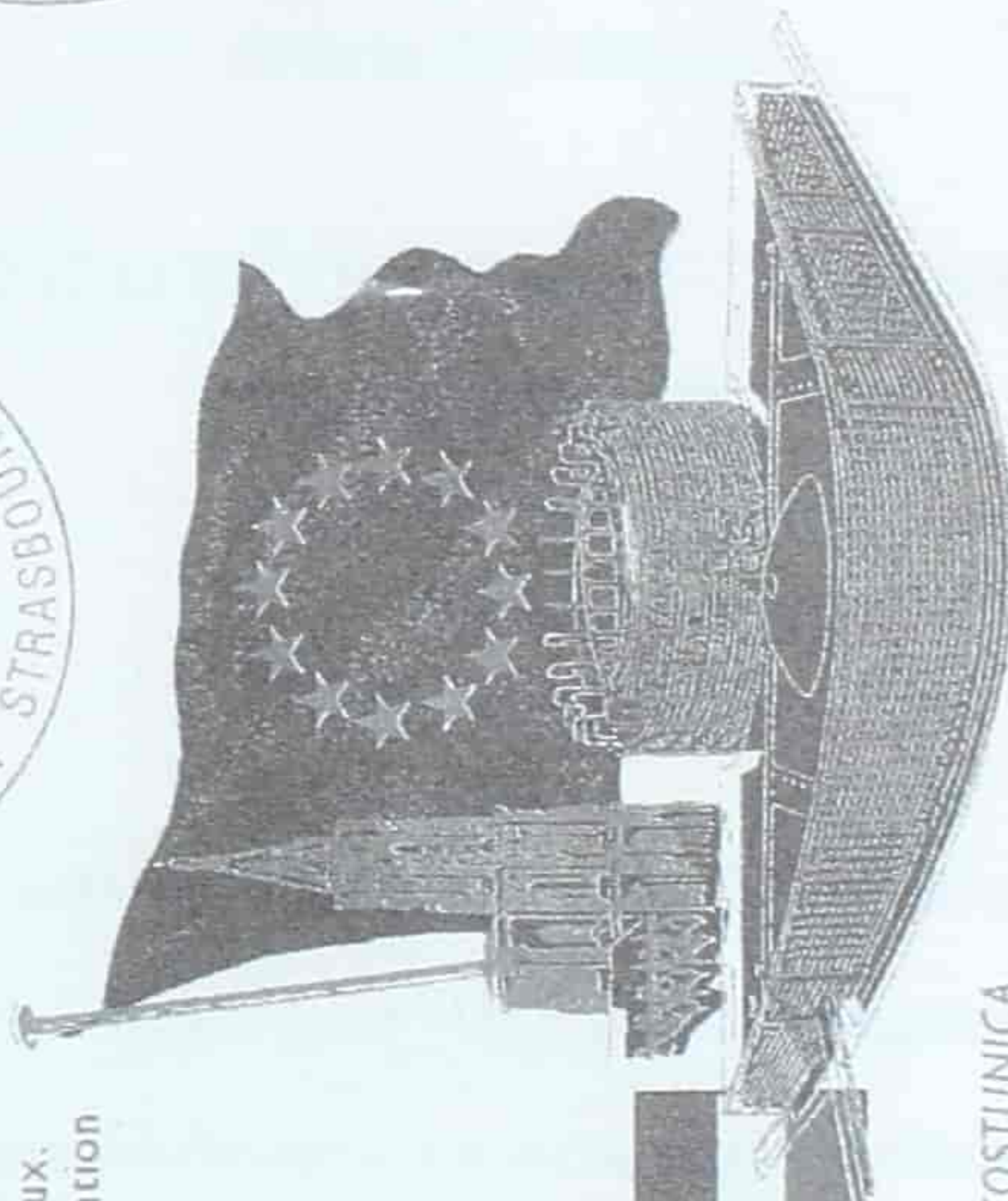
Parlement européen

session plénière
Strasbourg, 13-17.11.2000

- Accroître l'efficacité de l'Agence Européenne pour la Reconstruction.
- Charte des droits fondamentaux.
- Protocole modifiant la Convention Européenne.

15.11.2000, Séance Solennelle :
allocution de Monsieur Vojislav KOSTUNICA,
Président de la République Fédérale de Yougoslavie.

Vidéogramme postage

Jovan Ristic
YU- 11000 Beograd
Uzun Mirkova 10
Yougoslavie

correspondance philatélique

N° 0183/500

ED Philatéliques Européennes
Palais de l'Europe
F.67075 Strasbourg

N°PE421

Parlament
Evrope
plenarno
zasedanje
Strazbur,
13-17. 11. 2000.

Evropski parlament je prilikom svečane sednice 15. 11. 2000. u čast gospodina Vojislava Koštunice, predsednika SR Jugoslavije izdao ovaj prigodan koverat. Ovakve koverte čine deo izdanja Evropske filatelije iz Evropskog Parlamenta u Strazburu i namenjene su za filatelističku korespodenciju. Koverte su uvek numerisane.

HELERSKO IZDANJE BOSANSKIH MARAKA S POČETKA XX VEKA

Đorđe Radičević

Pre više od pet godina (FILATELISTA 217/8) isti saradnik je objavio članak o helerskom izdanju maraka austrougarske okupacije BiH s početka XX veka. Obradjene su osobenosti papira, zupčanja, boja i dr. Čitaocima je obećano da ćemo se u dogledno vreme vratiti ovoj temi sa još više saznanja odnosno pitanja.

Izdanje franko maraka u helerskoj (krunskoj) valuti s početka veka i sa nadopunom i zamenom nekih vrednosti tzv. "crnim brojkama" iz 1901. godine, pruža odista velike mogućnosti za filatelističko istraživanje.

Ono što upućenije filateliste može zbunjivati jeste pitanje pripreme ovog izdanja, izbora motiva, papira, boja pa čak i nominale pojedinih maraka. Naime, čini se da je za pripremu ovog izdanja, prvog u novoj helerskoj valuti poštanska uprava Austrougarske imala dovoljno vremena. Nova novčana jedinica 1 kruna = 100 helera počela je da se primenjuje (štampa, odnosno kuje) još 1892. godine pa je prelazni period obračuna i upotrebe stare krojcerske valute trajao devet godina. Paritet je uspostavljen na bazi 1 kruna = 50 krojcera odnosno, 1 krojcer = 2 helera. Doduše, nova tarifa u helerskoj valuti koja se za područje BiH koristila od 1. januara 1900. godine unela je i neke suštinske promene, a ne samo preračunavanje sa stare na novu valutu – tako je tarifa za poštansku kartu bila 5 helera umesto 2 krojcera, pismo za inostranstvo 25 helera umesto 10 krojcera, doplata za preporuku 25 helera umesto 10 krojcera ...

Umesto izdanja koje će po svemu da obeleži novu epohu i valutu, nove tarife itd. pojavilo se izdanje koje se po malo čemu razlikovalo od prethodnog krojcerskog izdanja, veoma dugo korišćenog (od 1. jula 1879. godine).

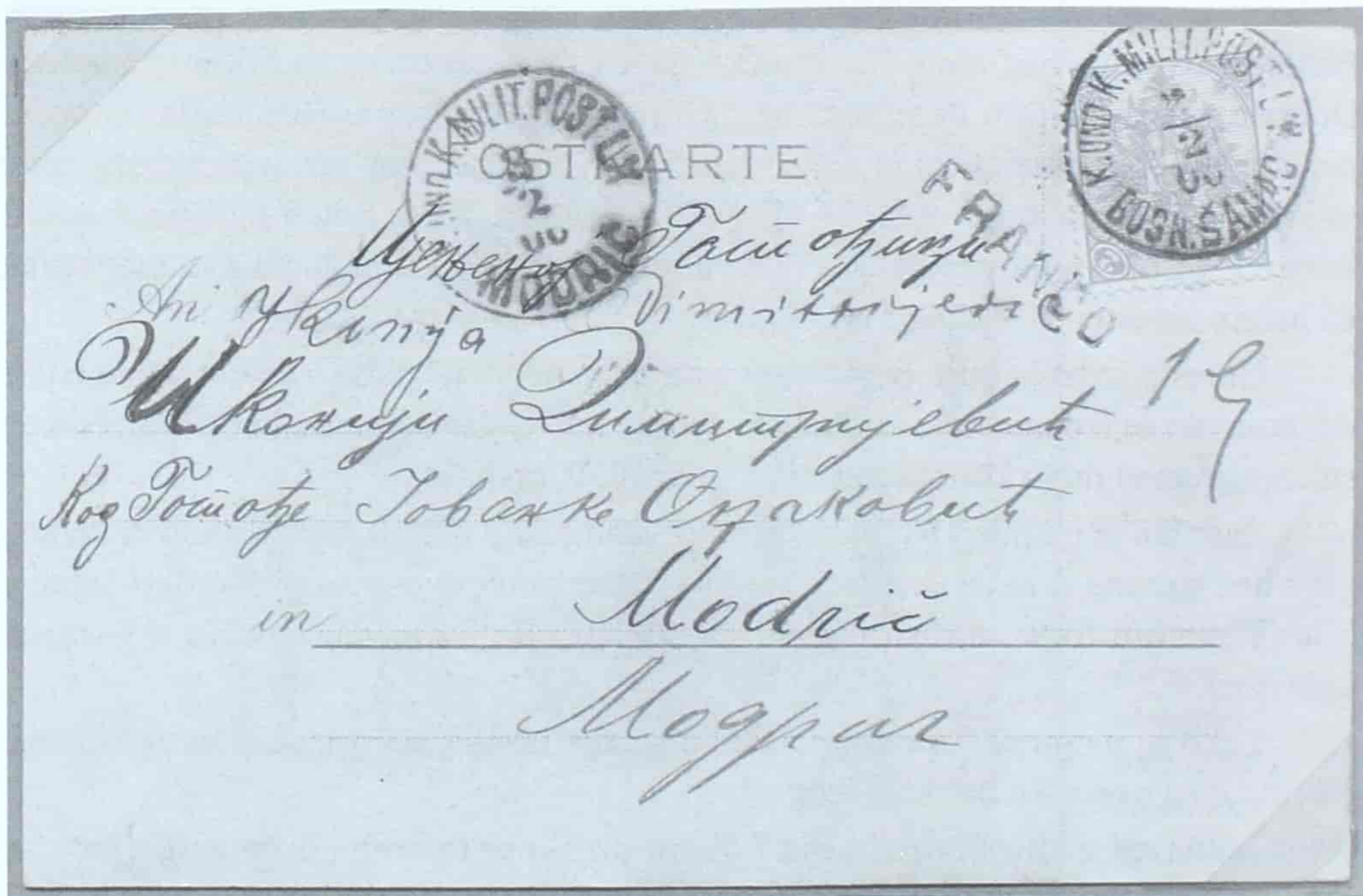
Zadržan je potpuno isti motiv – crtež austrijskog dvoglavog orla kao državnog grba bez oznake države i valute. Razlika u crtežu u odnosu na prethodno izdanje bila je samo u tome, što su oznake vrednosti bile u donjim umesto u gornjim uglovima.

Lako se mogu uočiti i drugi važni dokazi o nesolidnoj pripremi ovog izdanja, o čemu će u nastavku biti više reči.

Jedna od zanimljivosti koju i ovom prilikom ne treba propustiti (jer je u medjuzavisnosti sa daljom obradom naše teme) predstavlja pitanje prvog dana upotrebe maraka ovog izdanja, konkretno marke od 1 helera koja se morala prva pojaviti sama ili zajedno sa drugim vrednostima. Sve to u uslovima kada su kratko vreme tokom 1900. godine i nadalje korišćene marke prethodnog krojcerskog

izdanja. Za te marke, koliko nam je poznato, nije objavljen službeni akt o povlačenju sa određenim datumom.

Naime, za današnje poznavanje poštanske istorije BiH zvuči neobjašnjivo zašto pojedini autori odnosno dobri poznavaoči bosanske filatelije, kao prvi dan izdanja marke od 1 helera navode 1. april 1900. godine (Paser, Flek). U prilog tome navode primerke upotrebljenih poštanskih karata – celina u staroj valuti od 2 krajcera sa doplaćenom frankaturom od 1 helera u gotovom iz perioda januar-mart 1900. godine. Naplata je potvrđivana rukopisnom oznakom “1 H” ili “1 H BAR” i žigom “FRANCO”. Medjutim, danas nam izgleda veoma čudno da isti autori nisu imali prilike da se upoznaju sa ne tako retkim primercima takvih istih poštanskih karata u ranijoj valuti, do frankiranih sa markom novog izdanja od 1 helera. To demantuje tvrdnju pomenutih filatelista. Dakle, prvi dan izdanja marke od 1 helera mora da je bio 1. januar 1900. godine. Posebno iz razloga što je primena nove tarife od tog istog datuma zahtevala da se upravo nova marka u novoj valuti od 1 helera odmah pojavi. Bez nje, kao najmanjeg neparnog broja, nije bilo moguće frankiranje brojnih usluga u kombinaciji sa markama stranog krajcerskog izdanja i sve to do pojave ostalih vrednosti novog izdanja u helerskoj valuti koje su odista izašle 1. aprila 1900. godine.

sl. 1. Primer naplate frankature markom starog izdanja uz nadopunu u gotovom novcu.

Poštanska karta upućena iz Bosanskog Šamca 2. 2. 1900. godine za Modrič. Frankirana markom prethodnog izdanja od 2 krajcera. Nadopuna frankature –

nedostatak naplaćen u gotovom rukopisno označen, kao i ručnim žigom "FRANKO".

Doduše, bilo je moguće da se u tom ranom periodu od nekoliko meseci za neparnu vrednost u helerima upotrebi marka u staroj valuti od $\frac{1}{2}$ krajcera. Ova marka odnosno njena upotreba zahteva i inače dodatno izučavanje. Izdata je 1894. godine sa namerom da se njome vrši doplata frankature na novine - verovatno kada je u pitanju dostava na adresu primaoca. Ova tarifa, kao izuzetna, važila je samo do 1896. godine, ali se ista marka, očigledno, još jedan duži niz godina zadržala na poštanskim šalterima.

Mešana frankatura dakle, u periodu januar-mart 1900. godine nije bila moguća bez marke od 1 helera. Nalazi na koje se pozivaju već pomenuti autori samo pokazuju da neke pošte nisu blagovremeno dobile novu marku od 1 helera pa su u nedostatku marke od $\frac{1}{2}$ krajcera pribegle naplati nadopune frankature u gotovom novcu.

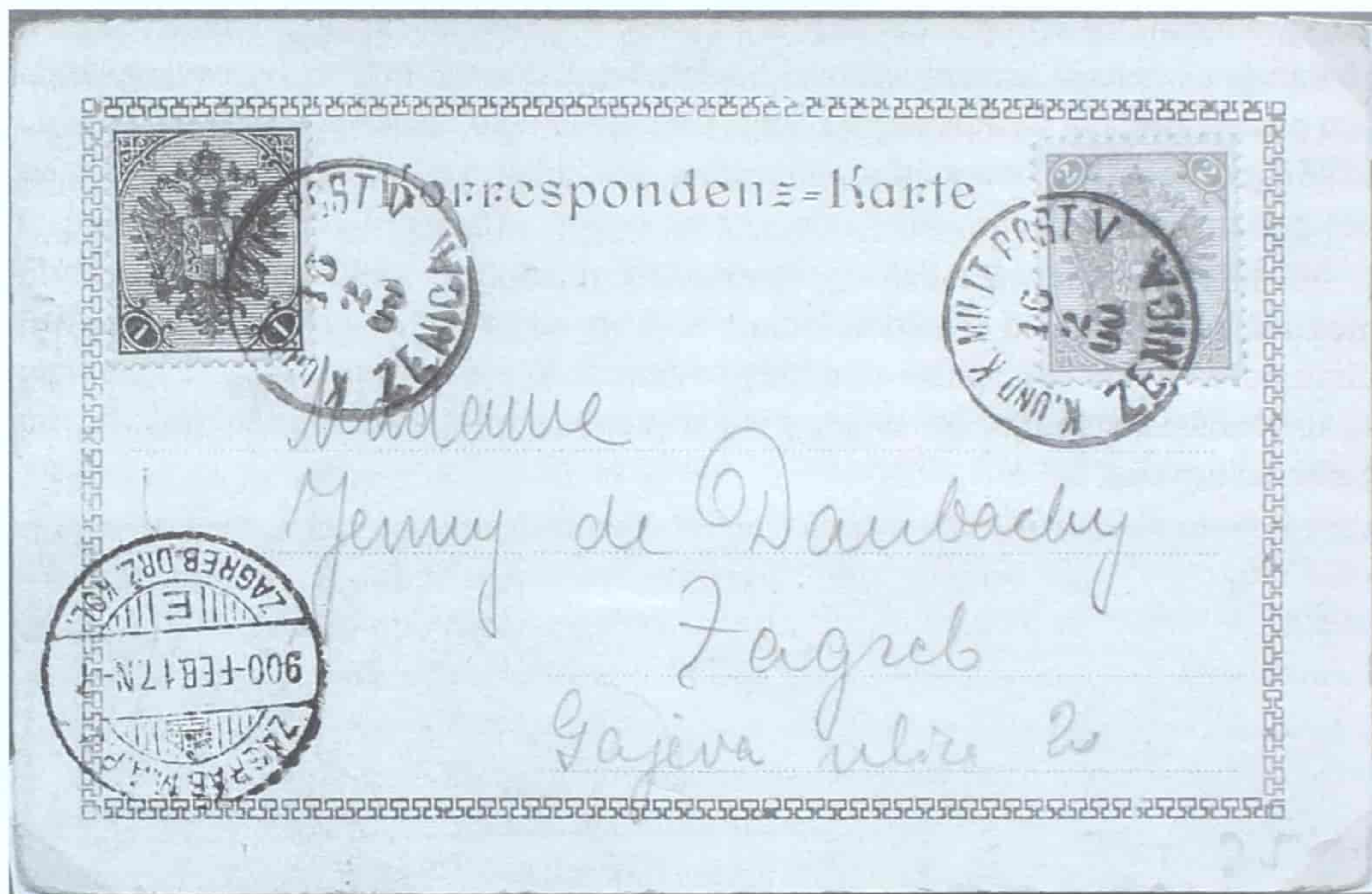

sl. 2 Primer naplate frankature maraka prethodnog izdanja u celosti.

Dopisna karta upućena iz Mostara marta 1900. godine za mesto u Češkoj. Frankirana sa markom od 2 krajcera i markom od $\frac{1}{2}$ krajcera prethodnog izdanja, dakle u periodu kada je već važila nova helerska valuta.

Brojne vrste papira koji je upotrebljen za štampanje helerskih maraka, po nama, potvrđuju konstataciju o neadekvatnoj pripremi ovog izdanja iako se možda mogu uvažiti tehnički, materijalni ili drugi razlozi i teškoće oko obezbedjenja

istovetnog papira. Radi se o šarenilu papira pa je izučavanje ovog izdanja sa tog stanovišta posebno interesantno. Tim više ako se zna, da čak do današnjeg dana nije definitivno poznato koje sve vrednosti izdanja i na kojim papirima postoje.

sl. 3. Mešana frankatura starog i novog izdanja.

Dopisna karta sa markom od od 2 krajcera upućena iz Zenice 16. 2. 1900. godine za Zagreb, dofrankirana markom novog izdanja od 1 helera (2 k. + 1 h = 5 h).

Najraniji deo tiraža helerskog izdanja štampan je na papiru prethodnog izdanja koji je nešto tanji od drugih vrsta pa se u kataloškoj obradi nepravilno naziva "tanak" papir. Radi se o papiru sa vodoznakom "zeitungs-marken" na kome su štampane bosanske marke od 1890. godine. Taj papir sadrži prednje slovne oznake koje idu samo kroz jedan red u štamparskom tabaku koji se sastoji od dva prodajna arka svaki po 10x10 maraka. U zavisnosti od položaja papira u štampi, može biti čitljiv s lica i naličja. Poznati su ne retki primerci helerskih maraka na tom papiru sa jasnim i celim slovima prednjeg vodoznaka. Na tom papiru štampane su i neke vrednosti u linijskom zupčanju 12,5 i 10,5. Pregledom većeg broja takvih upotrebljenih maraka može se zaključiti da su bile u upotrebi u prvoj godini tečaja ovog izdanja, ali se sa nekih pošta mogu naći primerci upotrebljeni i kasnije. Zanimljivo je da sve doskora kataloška obrada maraka na ovom papiru nije bila identična u pojedinim specijalističkim katalozima i priručnicima. Takodje, podaci o tiražu odnosno retkosti pojedinih maraka na ovom papiru nisu dovoljno izučeni.

Na ovom mestu ćemo nastavak tretmana papira na helerskom izdanju morati, radi logičnosti odnosno razvoja teme da dovedemo u vezu sa izborom boja za pojedine vrednosti jer se na tom pitanju uočavaju slabosti u pripremi izdanja.

Naime, ubrzo po pojavi većine vrednosti uočena je sličnost boja – nijansi između nekih vrednosti kao recimo između 10 i 20 helera, 6 i 30 helera i 3 i 40 helera, oko čega su verovatno počele reakcije pošta. S druge strane, tiraž prve naknade štampan na papiru prethodnog izdanja brzo se trošio, a tog papira nije više preostalo. U takvoj situaciji, što po nama opet predstavlja propust nastavljeno je štampanje svih vrednosti, ali sada na papiru koji nazivamo “običan papir” (satinirani). Na njemu su štampane sve vrednosti verovatno počev od oktobra-novembra 1900. godine. Ovaj papir je inače na tom prvom helerskom izdanju najrasprostranjeniji i jedino na njemu postoje sve helerske vrednosti.

Sledeće 1901. godine odlučeno je da se ispravi krupan propust u izboru boja, štampanjem novih vrednosti od 20, 30 i 40 helera istih boja, ali sa crnim oznakama vrednosti, kojima bi se zamenile prvobitne marke tih vrednosti. O tome je sačuvan oglas Direkcije pošta u Sarajevu od 2.11.1901. godine kojim se obaveštavaju sve pošte u BiH o izdanju maraka sa crnim brojkama od 20, 30, 35 i 40 helera. Oglasom se upućuju da samo marku od 35 helera koja je izdata kao nadopuna frankature (odgovara tarifi za preporučeno pismo u unutrašnjem saobraćaju – 10 helera za pismo + 25 helera za preporuku), mogu prodavati odmah, a vrednosti od 20, 30 i 40 helera po utrošku ranije izdatih maraka. Dakle, prethodno izdate marke od 20, 30 i 40 helera nisu povučene iz tečaja, već su prodavane do utroška. Takođe, instrukcija Direkcije pošta nije baš poštovana, tako da u celom narednom periodu do novembra 1906. godine susrećemo “stare” i “nove” helerske marke tih vrednosti. Sigurno da to predstavlja kuriozitet u širim filatelističkim okvirima da se istovremeno paralelno koriste dve franko marke iste vrednosti i praktično istog izdanja.

Kada su već u pitanju boje na markama prvog helerskog izdanja, treba reći da je prisustvo mnoštvo nijansi. Kod marke od 5 helera (frankatura za dopisnu kartu u unutrašnjem saobraćaju) postoje nijanse od svetlo do tamno zelene, ali ima i plavo ili žutozelenih primeraka. Marka od 10 helera (frankatura za pismo u unutrašnjem saobraćaju) je u brojnim nijansama crvene boje, među kojima i oranžcrvena, koja inače nije tako retka kako se doskora mislilo. Izuzetno su lepe nijanse roze boje (tamne ili svetle) na marci od 20 helera. Zbog osetljivosti boje, neke žigosane marke su potpuno izbledele i čini se kao da je boja oprana. Na markama od 25 i 30 helera prisutne su takodje nijanse. Napominjemo pri svemu ovome da kod vrednosti od 20 i 30 helera treba praviti razliku između originalnih maraka i novotiska koji je izdat 1911. godine, kod koga su boje bez svežine – sjaja.

Kod “crnih” brojki primetne su iste nijanse kod vrednosti od 20 i 30 helera. Naravno, ne treba zaboraviti čuvenu “ultramarin” nijansu na marci od 35 helera.

Kao poseban kuriozitet te retke marke treba napomenuti da je tek ove godine, dakle, posle gotovo stotinu godina, konačno definisan tonalitet te nijanse. Umesto "ultramarin" u ovogodišnjem Priručniku austrijskih maraka 1850-1918. (FERCHENBAUER) po prvi put, posle toliko godina, nijansa je opisana kao "GRAULTRAMARIN", što očigledno i jeste njena precizna nijansa.

Vratićemo se sada osobinama papira na helerskom izdanju jer osim papira prethodnog krojcerskog izdanja i običnog papira, marke ovog izdanja postoje na još nekoliko vrsta papira.

Na "*rebrastom*" papiru štampane su sve marke ovog izdanja osim marke od 3 helera. Šta su bili neposredni razlozi da se ova vrednost izostavi nije nam dovoljno poznato. Kod helerskih vrednosti brazde se uočavaju po horizontalnoj osi, a kod krunskih po vertikalnoj. Prepoznavanje brazdi nije jednostavno, pogotovu na upotrebljenim markama. Cene u katalozima važe naravno za komade kod kojih su brazde sačuvane. Interesantno je napomenuti da u vreme štampanja i važenja ovog izdanja, marke štampane za područje Austrije koriste isključivo "*fazer papir*" – papir fine obrade sa svilenim končićima u papirnoj masi.

Pojedine vrednosti ovog izdanja poznate su i na "*karton papiru*", mahom se radi o komadima koji su sačuvani kao žigosane marke. Nisu nam poznati razlozi upotrebe ovog papira pa je to možda bila i slučajnost. Do sada nije izvršena potpuna obrada ovog papira na tom izdanju a nedovoljno se zna i o tome na kojim vrednostima takav papir postoji. Evidentne su razlike u kataloškoj obradi maraka na ovom papiru u pojedinim priručnicima, što izaziva posebno zanimanje odnosno potrebu izučavanja.

Još veći rebus predstavljaju marke helerskog izdanja na papiru sa finom mrežastom strukturom tzv. "*štempl papiru*", na kome su štampane austrijske taksene marke. Došlo mi je do ruke nekoliko maraka na tom papiru i to samo vrednost od pet helera, ali se može pretpostaviti da postoje i marke na još nekoliko vrednosti.

Kada su u pitanju kurioziteti ovog izdanja u pogledu papira, smatram da je od koristi da kolege filateliste upoznamo sa jednom neuobičajenom markom. Uz saglasnost vlasnika dotične marke, inače odličnog poznavaoaca filatelističkog materijala sa celog jugoslovenskog prostora prilažemo uveličanu fotokopiju lica dotične marke i dajemo o njoj odgovarajući opis. Reč je o žigosanoj marci od 3 helera koja po nama ima sledeće karakteristike: papir običan (satinirani); zupčanje linijsko 10,5 (što već čini neobičnost i može dovesti u sumnju originalno zupčanje; u papiru su golim okom vidljivi svileni končići na najvećem delu površine papira, mahom crveni, a veoma retko i crni, kao da je u pitanju "*fazer papir*"; marka nosi žig ambulante pošte Tuzla-Doboj "11.02.03". Marka je odista po mnogo čemu neuobičajena jer su marke na običnom (satiniranom papiru) izdate u zupčanju LZ

12,5. Tragovi odnosno niti su vidljivi i posmatrani kroz veće uveličavanje ukazuju da je papir autentičan.

Želim da skrenem pažnju da papir na kome je ova marka nije istovetan odnosno različit je od "fazer papira" na kome je Austrija za svoje uže poštansko područje štampala marke počev od 1890. godine.

Kao kuriozitet, kao dilema ostaje pitanje tehnologije izrade ovakvog papira, odnosno, kako je došlo do ovakve slučajnosti. Do daljeg, nikakvo definitivno, odnosno kompetentno mišljenje ne može se dati o značaju ovakve marke.

sl. 4.
Marka od 3 helera
neobičnog papira.
Tragovi svilenih končića
nedovoljno vidljivi

Iskoristićemo prostor da po nešto kažemo i o *retkosti* maraka ovog izdanja, zatim, o *predlošcima* (*probama*, kao i o *pismima* i *frankaturama*. Sve to naravno, u glavnim crtama jer je to posebna tema.

Dužim izučavanjem materijala možemo kao *retke* marke, istaći marke od 1 i 3 helera (nežigosane) na papiru prethodnog izdanja, kao i nežigosane marke od 20, 30 i 40 helera, a ove poslednje, iz već pomenutih razloga, zbog njihove ograničene upotrebe odnosno, kasnije pojave istih vrednosti sa crnim brojkama. U grupu "vrlo retkih" maraka spadaju marke na *karton papiru* kao i marke *mešovito zupčane*. Ove poslednje su nedovoljno ispitano područje pa za jedan broj njih cene u katalogima su ljubiteljske. Svakako ne treba izgubiti iz vida retke marke na rebrastom papiru. U traganju za markama ovog izdanja koje mi nedostaju, posebne teškoće sam imao sa markom od 1 helera zupčano linijski 12,5 na papiru prethodnog izdanja u nežigosanom stanju, kao i sa markama od 1, 20 i 30 helera na karton papiru. Te poslednje do sada nisam uspeo čak ni da vidim i neizvesno je da li postoje.

Izdanje obiluje *predlošcima* i *probama*, a postoji i *izuzetno redak esej* na karton papiru u crnoj boji bez oznake vrednosti. On je trebalo da posluži kao uvodno rešenje – nacrt za marke ovog izdanja. Takodje, postoje *probe* na negumiranom tanjem žućkastom papiru. Posebno skrećemo pažnju na *izuzetno redak predložak* svih vrednosti u originalnim bojama na karton papiru, u čemu posebno vrednosti od 20, 30 i 40 helera. Ovaj predložak se ne vidja čak ni na najvećim svetskim aukcijama, a koliko mi je poznato, u poslednjih pet godina, nije se pojavio nijednom.

Marke ovog izdanja postoje i dvostruko štampane, a četiri vrednosti veoma su retke - od 1 i 40 helera. Sve vrednosti su inače retke u nežigosanom stanju (marke koje nisu poništene plavom olovkom u makulaturi) kao i na pismima.

Za helersko izdanje na pismima postoji veliko interesovanje jer je to period naglog razvoja poštanskog saobraćaja u celom svetu pa i u BiH. Moram odmah da naglasim, da iako će to izgledati možda čudno, marke ovog izdanja se ne viđaju toliko često na celim pismima. Osim vrednosti od 5 i 10 helera, sve druge vrednosti frankature redje se ili veoma retko pojavljuju, posebno kao solo marke. Veoma su retke frankature od 20, 30, 40 i 50 helera kao solo frankature na pismima. Marka od 20 helera služila je pre svega kao frankatura za pismo druge težinske grupe u domaćem saobraćaju, a marka od 30 helera za ekspresnu dostavu ili kao frankatura za pismo u unutrašnjem saobraćaju treće težinske grupe. Marka od 40 helera sreće se na pismima kao solo marka samo kao ekspresno pismo u unutrašnjem saobraćaju. Veoma se retko nalaze solo marke od 50 helera na celim pismima, koja predstavljaju preporučeno pismo u međunarodnom poštanskom saobraćaju. Marke ovog izdanja visokih frankatura takođe se veoma retko nalaze na vrednosnim pismima, a nešto češće na poštanskim uputnicama za novac i paketskim sprovodnicima. Do sada mi je poznat samo jedan slučaj frankiranja paketske sprovodnice sa preko 10 kruna, što bi odgovaralo tarifí za najteže pakete.

Da pomenem da je izučavanje poštanske istorije na helerskom izdanju jedno od posebnih tema pa se nadam da ćemo u jednom od narednih brojeva dobiti odgovarajući prostor da o tome damo detaljniji prikaz.

L i t e r a t u r a:

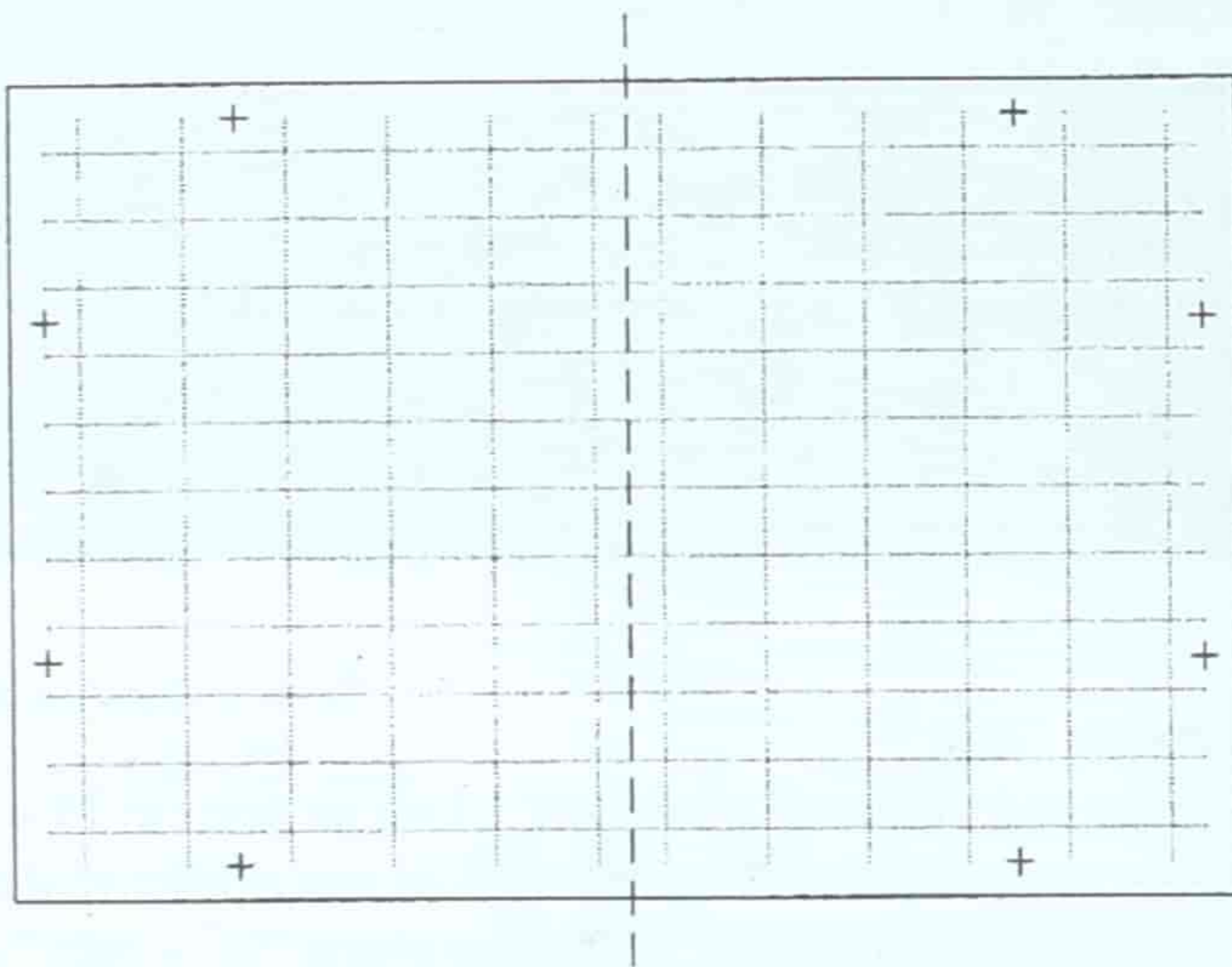
1. HFS, *Bosna i Hercegovina*, filatelistički priručnik;
2. A. Passer, *Die Postwertzeichen von BiH*;
3. Zvonimir Pillauer, *Poštanski manipulativni žigovi BiH 1878–1918*;
4. V. Ferchenbauer, *Handbuck Österreich 1850 – 1918*.

PROVIZORNO IZDANJE "CETINJE" (1. MART 1945)

Milan Vujović

Provizorno izdanje "Cetinje" nastalo je preštampavanjem italijanskih okupacionih maraka za Crnu Goru sa motivima iz Njegoševog "Gorskog vijenca", sa pretiskom "Demokratska Federativna Jugoslavija" ćirilicom, petokrakom zvezdom i oznakom nove vrednosti u lirama.

Osnovne marke štampane su u Rimu u raster dvobojnoj štampi, na punijem papiru, zupčanje linijsko 14. Svaki štamparski tabak je sadržao 80 komada maraka i sastojao se iz dva šalterska tabaka od po 40 komada. (sl. 1)

sl. 1

Randovi štamparskog tabaka su širine oko 20 mm. Na gornjem randu štampana je horizontalna ukrasna šara celom dužinom u boji marke. Krstovi za centriranje zupčanja nalaze se po dva na vertikalnim i po dva na horizontalnim randovima štamparskog tabaka, kao što je prikazano na slici 1. Središnji rand (most) koji razdvaja dva šalterska tabaka širok je oko 20 mm, ali je rasecanjem štamparskog tabaka na dva tabaka uz svaki šalterski tabak ostalo po 10 mm. Stoga levi šalterski tabak ima desni vertikalni rand uži od ostalih randova, a desni šalterski tabak ima užu levi vertikalni rand. Ovaj užu rand se od ostalih razlikuje po tome što je do kraja prozupčan i na njemu se ne nalaze centrirni krstovi.

Preštampavanje maraka je izvršeno u knjigostisku u štampariji "Obod" na Cetinju, ali se nisu preštampavali celi tabaci od 40 komada maraka već dvadeseterci (5x4) kojima su prethodno odstranjeni gornji i levi rand, verovatno ladi lakšeg centriranja pretiska.

Po obliku i položaju petokrake zvezde koji je različit kod svih dvadeset komada maraka može se odrediti pozicija u tabaku svake pojedinačne marke.

Tipične greške nastale pri preštampavanju

1. "Demokratskd" umesto "Demokratska"

Ova greška je nastala tako što je umesto slova "a" umetnuto slovo "d". Nalazi se na poziciji 2 u svakom dvadestercu, i to kod svih vrednosti. Mogući tiraž kompletne serije sa ovom greškom je 50 i stoga je vrlo retka.

Poznato je samo nekoliko kompletnih serija sa ovom greškom, u paru sa markama bez greške. (sl. 2)

sl. 2

2. "Lir" umesto "Lira"

Nalazi se samo kod vrednosti od 6 Lira/ 1 Lira na poziciji 15 u dvadesetercu i to najverovatnije samo u delu traža. Interesantno za ovu grešku je što se na pretisku s ovom greškom obavezno pojavljuju i oštećeno slovo "O" u reči "Demokratska", fali veliki deo slova "d" u reči "Federativna" a u istoj reči umesto drugog "e" štampano je slovo "s" (sl. 3)

sl. 3

3. Rastavljena reč "Demokratska" "Demokr a tska"

Nalazi se samo kod vrednosti 3 Lira/50 cent, na poziciji broj 13 u dvadesetercu, najverovatnije samo u delu tiraža. (sl. 4)

sl. 4

4. Gornja crta za preštampavanje stare nominale pomerena u desno (sl. 5) - pozicija 8

Postoji kod vrednote od:

- 15 lira/20 cent

15.-

sl. 5

5. Spuštena nula u oznaci nove vrednosti (sl. 6) pozicija 10. postoji kod vrednote od:

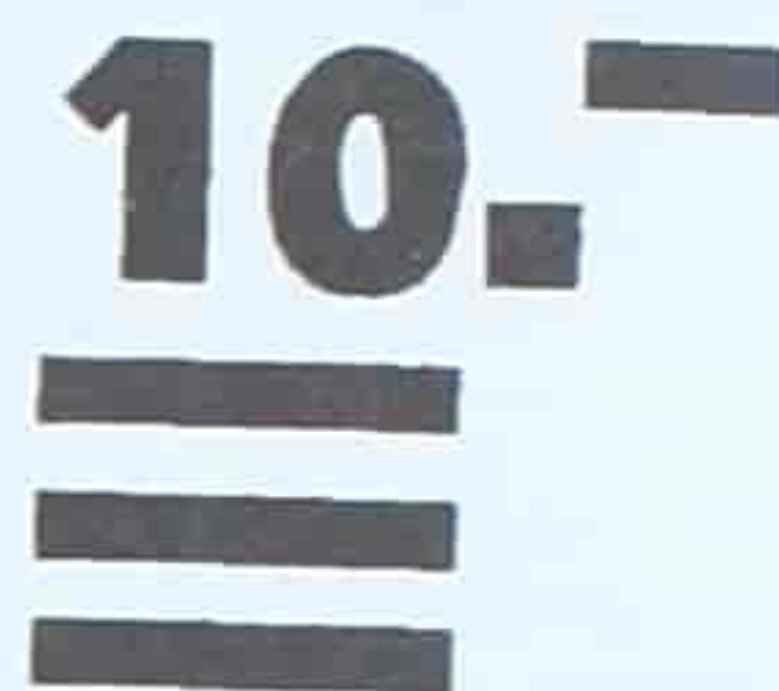
- 10 lira/15 cent

10.-

sl. 6

6. Crta iza oznake nove vrednosti podignuta gore (sl. 7) - pozicija 3. postoji kod vrednota od:

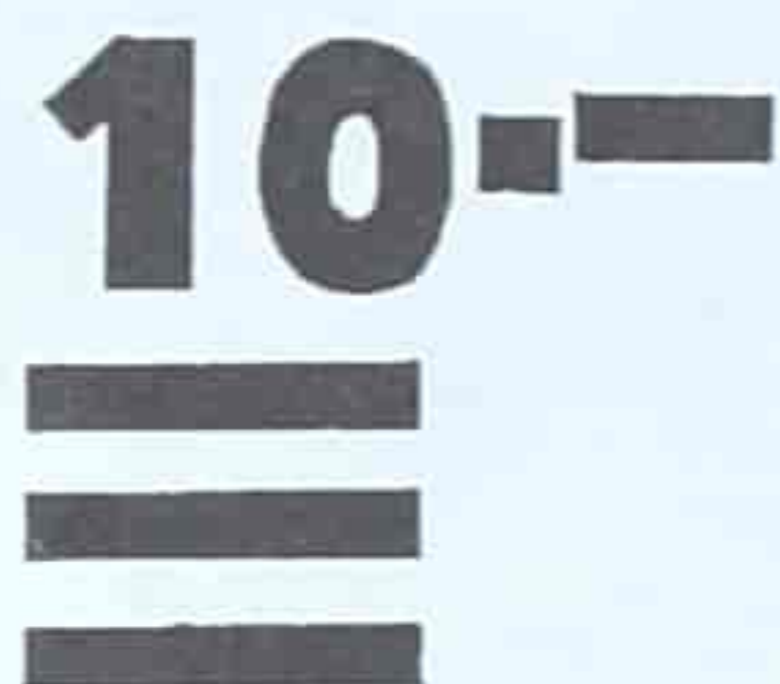
- 10 lira/15 cent
- 15 lira/20 cent
- 20 lira/2 lire
- 20 lira/5 lira

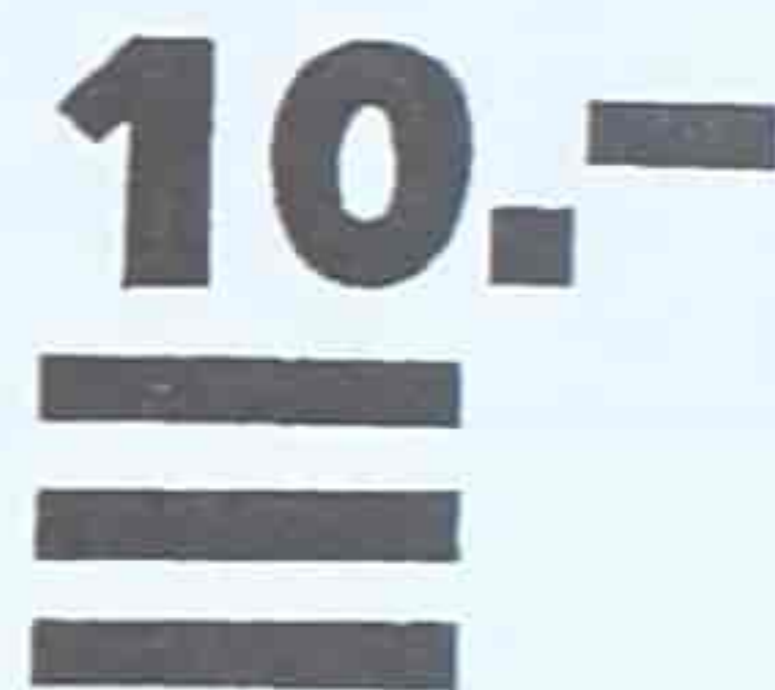
sl. 7

7. Tačka iza oznake nove vrednosti podignuta i nalazi se u nivou crte (sl. 8) - pozicija 7. postoji kod vrednota od:

- 10 lira/15 cent
- 15 lira/20 cent

sl. 8

sl. 9

na slici 9 prikazan je normalan pretisak

Slučajne greške

1. "10 Lira" umesto "15 Lira"

Nastala je tako što je jedan dvadeseterac maraka od 20 centi (centi) ubačen u mašinu i preštampan sa "10 Lira" umesto sa "15 Lira" (sl. 10). Izuzetno je retka. Tiraž 20 komada.

sl. 10

2. Dvostruki pretisak

Postoji kod marke od 20 Lira/2 Lire. Izuzetno je redak (najverovatnije samo jedan dvadeseterac). Poznat je mali broj primeraka i svi su iz istog tabaka.

Najinteresantniji je, svakako, unikatni četverac dvostrukog pretiska kod koga je druga marka još i sa tipičnom greškom "Demokratskd" umesto "Demokratska" (sl. 11)

sl. 11

3. Pomereni pretisak

Poznati su primerci od 1 Lire/10 cent (centi) sa horizontalno pomerenim pretiskom za oko 1 cm, tako da su petokraka i oznaka nove vrednosti prešle na susednu marku tj. na rand. (sl. 12)

sl. 12

4. Greške u zupčanju osnovne marke pojavljuju se i kod provizornog izdanja
Na slikama 13 – 16 prikazano je pomeren, dvostruko i izostalo zupčanje.

sl. 13

sl. 14

sl. 15

sl. 16

Upotreba maraka:

Zbog kratkog perioda upotrebe ove marke se retko nalaze poštanski upotrebljene.

Literatura:

Katalog poštanskih maraka Jugoslovenskih izdanja 1991, "Jugomarka"
Beograd 1991.

**POSETITE SASTANKE FILATELISTA
U BEOGRADU
U ULICI SVETOG SAVE 16-18
(KOD HOTELA "SLAVIJA")
SREDOM OD 14.00 DO 18.00 I
NEDELJOM OD 9.00 DO 14.00**

NESLUŽBENA IZDANJA VOJNO-DOPISNIH KARATA SRBIJE U I SVETSKOM RATU

Vukadin Dimitrijević

Vojno poštanske karte u Kneževini Srbiji su se pojavile 1876. godine posle izbijanja srpsko-turskog rata. Namenjene su prvenstveno ratnicima za dopisivanje i bile su oslobođene plaćanja poštanske tarife. Po prestanku ratova i oslobođenju južnih krajeva Srbije upotreba ovih karti je prestala. One su imale zvaničan naziv “ВОЈНО САОБРАЋАЈНА КАРТА” i bile su zvanično izdate od strane pošte Kneževine Srbije. Drugo izdanje vojno poštanskih karti je vezano za Balkanske ratove 1912. godine kada je uprava pošte Kraljevine Srbije izdala Vojničku dopisnu kartu u dve boje (crvenoj i zelenoj) bez uštampane frankature. Namena i korišćenje ovih karti je vezano za vojničku korespodenciju između ratnika na bojištu (međusobno iz jedne u drugu vojnu jedinicu), između ratnika na bojištu i njihovih porodica.

Ove vojno-dopisne karte su masovno korišćene i u I svetskom ratu sve do oslobođenja Srbije 1918. godine.

Na početku I svetskog rata 1914. godine inspekcija pošta pri srpskoj vojsci izdaje i štampa u Nišu “ДОПИСНУ КАРТУ СРПСКИХ РАТНИКА” sa višebojnim zastavama savezničkih zemalja. Kao kod prethodnih na ovim poštanskim kartama nije uštampana frankaturna vrednost. Korišćene su masovno za vojničku korespodenciju na teritoriji Srbije kao i na teritoriji Grčke, posle povlačenja srpske vojske sa ovih teritorija.

U Solunu je 1916. godine Srpska Vlada naložila da se odštampa “ДОПИСНА КАРТА СРПСКИХ РАТНИКА”. Ova karta je štampana na hrpavom kartonu u dve boje (plavozelenoj i rozecrvenoj). Iako namenjena za vojničku korespodenciju imala je uštampanu marku od 10 para sa slikom Kralja Petra na bojištu kod Garevice.

Zajedničko svojstvo svih dopisnih karata je da su sve one izdate na osnovu propisa državne administracije. Korišćene su za poštanski saobraćaj u vojnim uslovima, sa žigovima zvaničnih vojnih ili civilnih pošta. U zavisnosti od organizacije vojno poštanske službe većina ovih dopisnih karata pored poštanskih žigova nosi i pečate vojne cenzure.

Kako osim prethodno opisane vojničke karte ostale nemaju uštampanu frankaturnu vrednost po nekim kriterijumima ih nije moguće svrstati u poštanske celine.

Bez obzira na to što su upotrebljavane bez plaćanja poštanske tarife, samom činjenicom da su obavile svoju funkciju što dokazuju žigovi uputnih i prijemnih

pošta, kao i prateći žigovi cenzure, ove vrste poštanskih karti se masovno pojavljuju kao dokaz vojno poštanskog pismonosnog saobraćaja. Najveći broj ovih poštanskih karata je već ranije opisan od strane stručnjaka (*dr Mirko Caran, Miodrag Vuković i dr.*).

Pored ovih vojno-dopisnih karata koje su izdate od zvaničnih državnih administracija postoje i druge vojno poštanske karte nepoznatog porekla ili štampane od strane privatnih izdavača-knjižara.

Kako i ove karte imaju sva obeležja vojno poštanskih objekata, bez obzira što nisu izdate od zvanične poštanske administracije, zaslužuju da budu posebno prikazane i opisane. Pored vojničkih dopisnica pojavljuje se obilje poštanskih karata nepoznatog porekla ili privatnog izdanja koje su korišćene u vojničkoj korespodenciji i na sebi nose žigove civilnih ili vojnih pošta kao i žigove obavezne vojne cenzure; upućivane ili sa fronta ili na front sa ovim obeležjima svrstavaju se u Vojnu poštu i kao takve mogu se videti u zbirkama kao i na filatelističkim izložbama. Nastanak ovih dopisnih karata je proistekao iz nužde. U ratnom metežu tokom 1914. i 1915. godine mnoge vojne jedinice, pogotovu one na borbenim položajima nisu raspolagale sa dovoljnom količinom ili uopšte nisu imale zvanične vojno-dopisne karata pa je proradila naša poslovična pronicljivost i poslovnost. Inventivnost nekih knjižara i štampara je došla do izražaja u produkciji raznih formulara dopisnih karata koje su nadomestile nedostatak onih zvanično izdatih od strane državne administracije. Činjenicom da je vojna korespodencija bila oslobođena plaćanja poštanske tarife, štampanje dopisnih karata bez uštampane frankaturne vrednosti nije predstavljalo krivično delo jer država nije trpela štetu zbog nenaplaćene tarife pa su se ove karte slobodno štampale i distribuirale (u prodaji se samo naplaćivao formular-obrazac poštanske karte). O ovim poštanskim kartama je vrlo malo pisano. Nesumnjivo je da one predstavljaju izuzetno vredne vojno-poštanske objekte koji obogaćuju našu poštansku istoriju pa zaslužuju da se o njima nešto više kaže. Ko ih je sve štampao i izdavao i koliko tačno različitih vrsta ovih karata postoji teško se može ustanoviti. Ovaj tekst nije pisan s aspekta kategorizacije ili određivanja stepena retkosti ovih karata. Namera mi je da prikažem i opišem što veći broj ovih, za našu filateliju, zanimljivih objekata.

1. **ВОЈНИЧКА ДОПИСНА КАРТА**, izdavač Kraljevska srpska povlašćena knjižara i štamparija M. Despotovića u Zaječaru. Karta je odštampana na polukartonu dimenzija 136 x 92 mm sivobeke ili smeđe boje. U desnom uglu umesto marke uštampan je grb Dinastije Karađorđević. Na sredini u gornjem delu natpis “СРБИЈА”, a ispod njega dvoredni natpis “ВОЈНИЧКА/ДОПИСНА КАРТА”, sa četiri adresne linije od koji su tri tačkaste, a jedna punija (zadebljana).

Karta je podeljena sa dve vertikalne linije odštampane na dve trećine od leve ivice. Na levoj strani odštampan je reklamni tekst štampara-izdavača. Karta je

upućena iz Boljevca za Zaječar. Žig uputne pošte sa datumom 19. IX 14, a u desnom uglu cenzorski paraf običnom plavom olovkom. Tekst je štampan braon bojom;

2. ДОПИСНИЦА СРПСКОГ РАТНИКА, nepoznatog izdavača. Odštampana na polukartonu bele boje. Tekst je štampan žutozelenom bojom. Na polovini karte u gornjem delu natpis “СРБИЈА”, a ispod njega u jednom redu tekst “ДОПИСНИЦА СРПСКОГ РАТНИКА”. Odštampane su četiri adresne linije, tri tačkasto isprekidane, a četvrta od pune zadebljana linije.

Karta je upućena iz Niša za selo Rakina – Velika Plana. Žig uputne pošte Niš sa datumom 3.10.15, levo gore paraf cenzora plavom olovkom, a u desnom gornjem uglu ukoso pečat “ПРЕГЛЕДАЛА/ГЛАВНА ВОЈНА ЦЕНЗУРА /НИШ”. Dimenzije dopisnice su 137 x 83 mm;

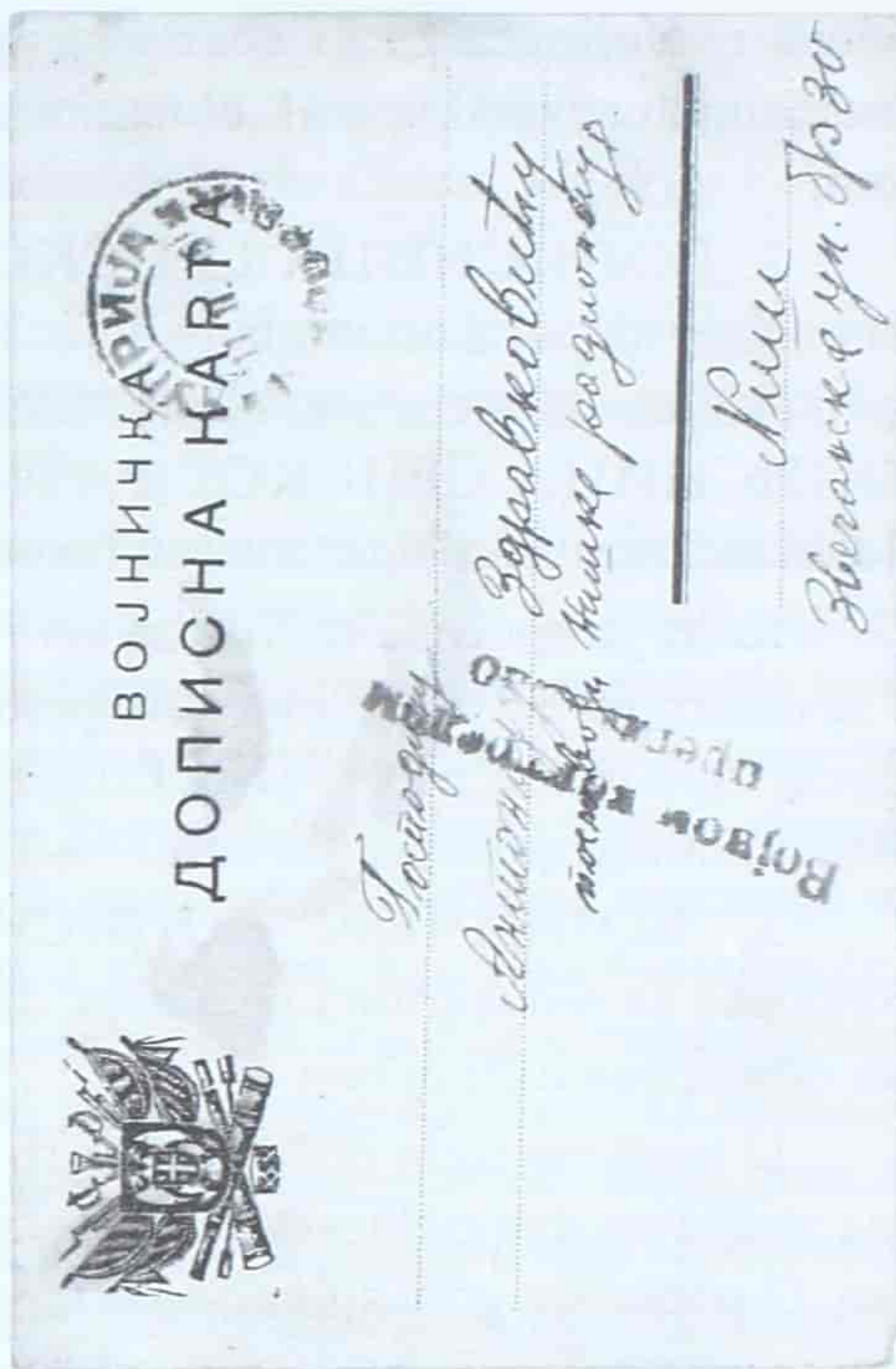
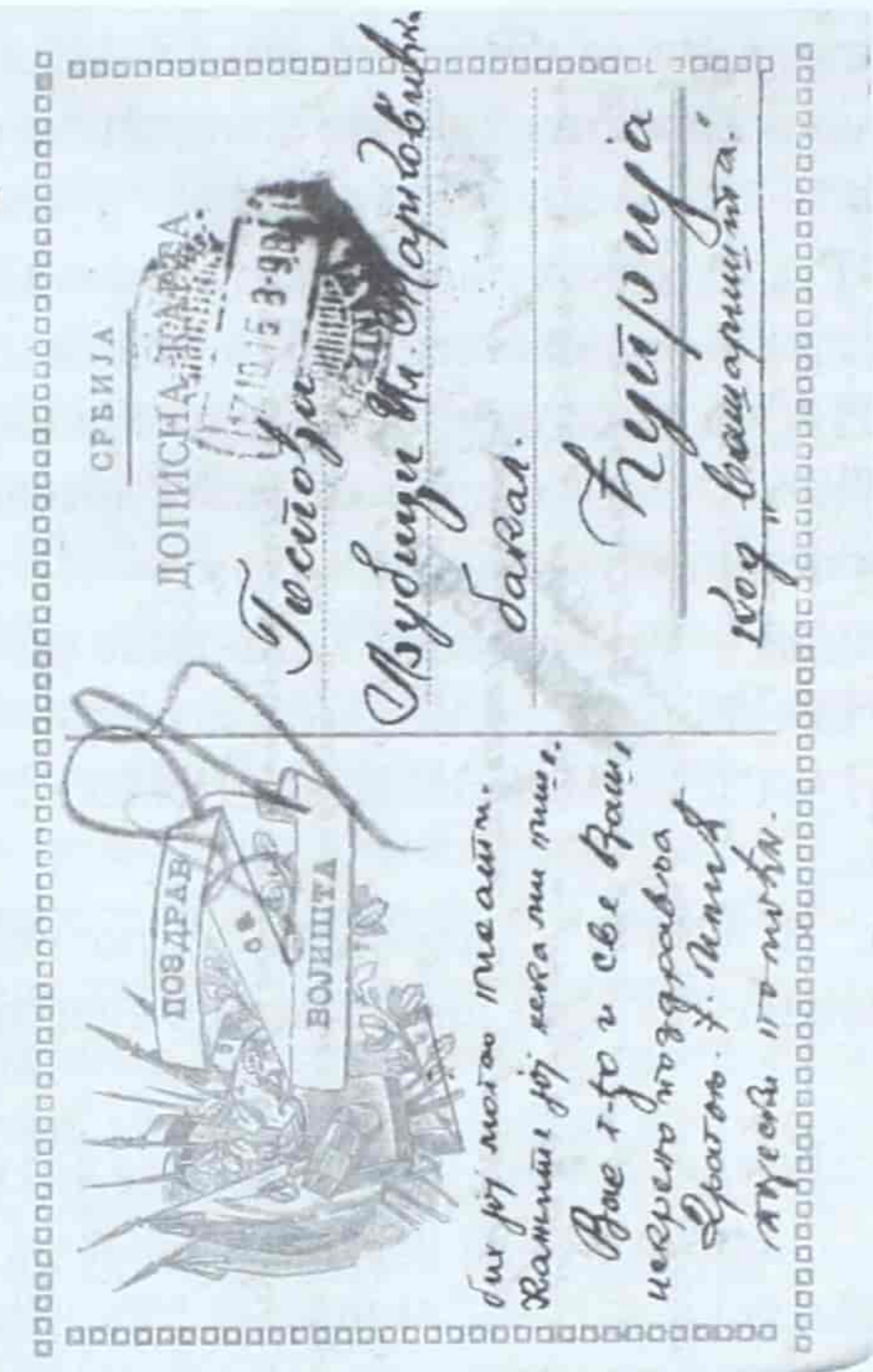
3. ВОЈНИЧКА ДОПИСНА КАРТА”, nepoznatog porekla. odštampana na polukartonu bele boje, dimenzija 137 x 90 mm. Tekst na aversnoj strani odštampan u crnoj boji.

U gornjem uglu odštampan grb Kraljevine Srbije, oko njega su s leve i desne strane po dve polurazvijene zastave. Iza grba su dva ukrštena mača i dve puške. U podnožju grba su ukrštene topovske cevi, a u sredini umesto topovskih đuladi je ucrtan doboš. Na 10 mm od gornje ivice dvoredni natpis “ВОЈНИЧКА /ДОПИСНА КАРТА”. Po sredini dve vodoravne tačkaste linije odštampane celom dužinom karte, a ispod njih još dve kraće linije (jedna tačkasta i jedna zadebljana). Razmak između adresnih linija 10 mm. Karta je upućena iz Čuprije za Niš. U desnom gornjem uglu karte okrugli žig pošte Čuprija sa datumom 11.11.15. Po sredini karte ukoso otisnut je pečat cenzure u crnoj boji “ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ/ПРЕГЛЕДАНО”;

4. ДОПИСНА КАРТА – ПОЗДРАВ СА ВОЈИШТА, nepoznatog izdavača, štampana na mekom plukartonu dimenzija 137 x 90 mm. Karta je ukrašena po obodu okvirom u vidu kvadratića. Na sredini je vertikalna razdelna linija. Na desnoj strani gore natpis “СРБИЈА” podvučen linijom, a ispod “ДОПИСНА КАРТА”. Odštampane su četiri adresne linije međusobnog razmaka 10 mm. Prve tri linije su štampane tačkastom strukturom, dok je četvrta puna i zadebljana. Na levoj strani crtež pet savezničkih zastava između kojih su dve uspravne puške, dve ukrštene sablje i bubanj ispred. Čitavu kompoziciju, s desne strane, zatvara hrastova grana savijena u polukrug, kao i tekst “ПОЗДРАВ СА ВОЈИШТА”.

Karta je odštampana u karmin crvenoj boji (postoji i u ljubičastoj boji). U gornjem desnom uglu okrugli žig pošte Aleksinac sa datumom 17.10.15. Na sredini karte ukoso otisnut dvoredni žig ВОЈНОМ/КОНТРОЛОМ ПРЕГЛЕДАНО u crvenoj boji kao i paraf cenzora plavom olovkom;

4

3

1

5. Formular ПОЗДРАВ СА ВОЈИШТА, nepoznatog porekla odštampan na tankom žučkastom polukartonu dimenzija 149 x 90 mm. Karta je uokvirena punom linijom koja sa spoljne strane ima čipkasti ukras. Po sredini je podeljena vertikalnom linijom. Iznad ove linije je uokviren natpis СРБИЈА. Na desnoj strani u gornjem delu odštampan je tekst ДОПИСНА КАРТА dužine 48 mm i visine 4 mm. Ispod teksta su tri adresne linije. Na levoj polovini karte je odštampana kompozicija slike kao kod prethodne karte. Štampa crteža je nejasna usled razlivanja boje, tekst ПОЗДРАВ СА ВОЈИШТА sa nešto zadebljanim slovima. Kako se ova i prethodna karta razlikuju u izgledu šare kao i u kvalitetu štampe može se pretpostaviti da nisu rađene sa istog klišeja i u istoj štampariji. Tekst je štampan u ciglastocrvenoj boji. Karta je putovala iz Leskovca za Skoplje;

6. ПОЗДРАВ СА ВОЈИШТА, karta nepoznatog izdavača štampana na na običnom papiru sivobeke boje dimenzija 130 x 91 mm. Po sredini je podeljena vertikalnom linijom, koja nije odštampana do kraja gornje ivice. Na desnoj strani štampan je tekst СРБИЈА, a ispod njega tekst ДОПИСНА КАРТА dužine 39 mm i visine 3,5 mm. Ispod su četiri adresne linije, prve tri su tačkaste, a četvrta punija. Na levoj strani karte je odštampana kompozicija crteža ista kao kod prethodne karte. Slika je nejasna zbog razlivenosti boje, što je odraz loše i primitivne štampe, tekst ПОЗДРАВ СА ВОЈИШТА je nešto jasniji za razliku od crteža. Tekst je štampan crvenom bojom. Karta je upućena 11.10.1915. godine iz Prokuplja na Vojište. U gornjem desnom uglu žig Prokuplje, a preko njega troredni žig cenzure – crvenoružičaste boje ПРЕГЛЕДАЛА/ВОЈНА ЦЕНЗУРА /ПРОКУПЉЕ. Na levoj strani paraf cenzora plavom olovkom;

7. ПОЗДРАВ СА ВОЈИШТА, karta nepoznatog izdavača, štampana na belosivom polukartonu dimenzija 139 x 90 mm. Karta je po obodu uokvirena šarom sastavljenom od kvadratića, a šara okvira je ista kao i kod karte pod brojem 4, što navodi na konstataciju da ih je štampala ista štamparija. Po vertikali karta ima uštampanu razdelnu liniju koja je od ose pomerenom ulevo za cca 10 mm. Na desnoj strani je odštampan naziv države СРБИЈА podvučen tankom linijom, a ispod njega tekst ДОПИСНА КАРТА dužine 39,5 mm i visine 3,5 mm. Ispod ovog teksta odštampane su tri tačkaste adresne linije i jedna puna linija pri dnu karte. Na levoj strani karte je odštampana kompozicija crteža: dve uspravne ukrštene puške sa bajonetima, između bajoneta dve ukrštene trube, iznad kundaka su dva ukrštena topa, a iznad njih dva ukrštena koplja sa zastavama ispod kojih vise dva bubnja, jedan sa leve i jedan sa desne strane, iznad crteža stoji tekst ПОЗДРАВ, a ispod СА ВОЈИШТА. Tekst i crtež su odštampani crvenom bojom. Karta je putovala 6. 10. 1915. iz Paraćina za Kragujevac. Otisnut je okrugli žig pošte Paraćin, a po sredini ukoso žig cenzure u crnoj boji ПРЕГЛЕДАНО;

8. СРПСКИ РАТНИК, karta nepoznatog izdavača štampana na sivom polukartonu dimenzija 138 x 86 mm. Na sredini, na razmaku od 10 mm od gornje

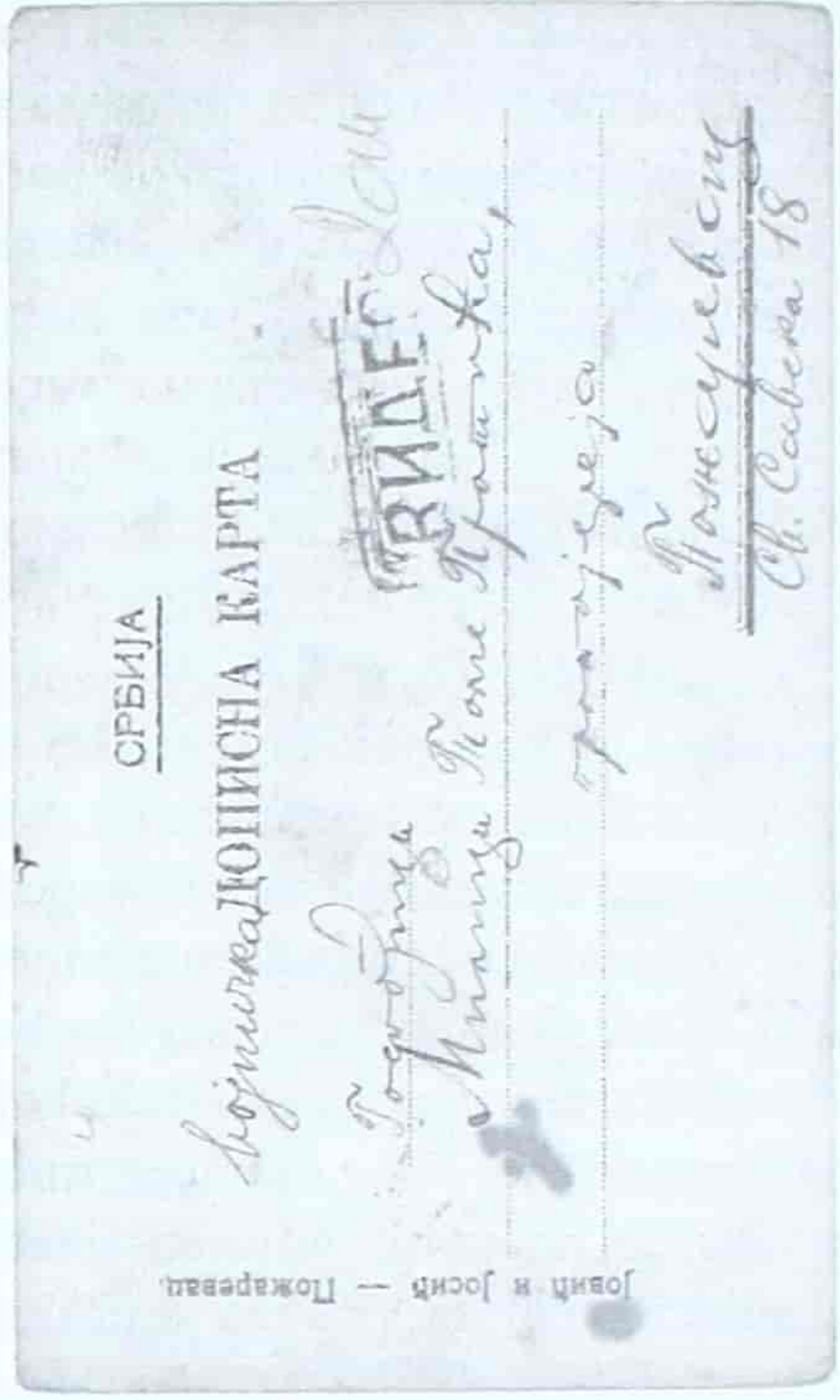
ivice štampan je naziv države СРБИЈА, a ispod njega tekst od zadebljanih slova ДОПИСНА КАРТА dužine 55 mm i visine 5 mm. Na karti su odštampane četiri adresne linije. Prve tri su od sitnih tačaka a četvrta je puna debela linija. U gornjem levom uglu je crtež koji predstavlja portret srpskog ratnika u levom profilu sa kapom na glavi, ispod koje su dva ukrštena topa, a između njih takođe dve ukrštene puške kao i dva ukrštena jarbola sa zastavama. Ispod crteža je natpis СРПСКИ РАТНИК. Karta je odštampana u crvenoj boji. Putovala je sa Vojišta za Krupanj 15.9.1915. godine. Nedostaje uobičajeni žig pošte. Pri gornjem desnom delu dvoredni cenzorski žig u ljubičastoj boji ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ /ПРЕГЛЕДАО, kao i paraf cenzora plavom bojom;

9. ДОПИСНА КАРТА, nepoznatog porekla dimenzija 128 x 82 mm odštampana na mekom polukartonu. Na aversnoj strani na sredini uz gornju ivicu na razmaku od 8 mm odštampan naziv države СРБИЈА, podvučen linijom koja je duža od natpisa 3 mm sa obe strane, ispod je štampan tekst ДОПИСНА КАРТА. Takođe su odštampane četiri adresne linije od kojih prve tri celom dužinom karte sa isprekidanim tačkicama dok je četvrta linija puna (zadebljana) i kraća. U levom gornjem uglu karte kompozicija crteža koji je sastavljen od dve ukrštene puške na čijim bajonetima stoje dve ukrštene trube po sredini dva ukrštena topa, a iznad svakog od njih po jedna polurazvijena zastava. Karta je žigosana okruglim dvojezičnim žigom pošte Priština sa datumom 11. VIII 15. Pri vrhu je ukoso otisnut troredni pečat ПРЕГЛЕДАЛА/ВОЈНА ЦЕНЗУРА/ПРИШТИНА;

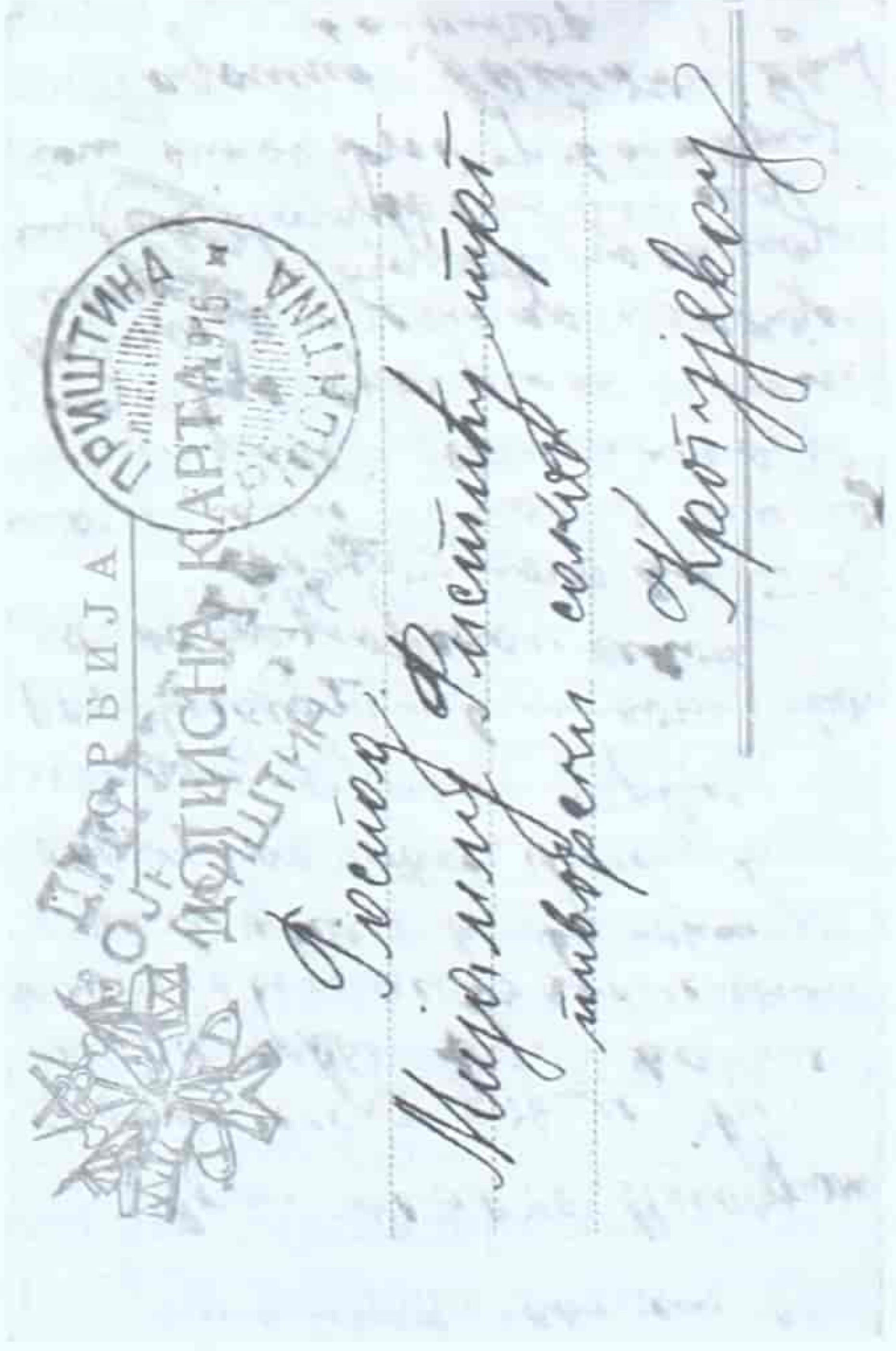
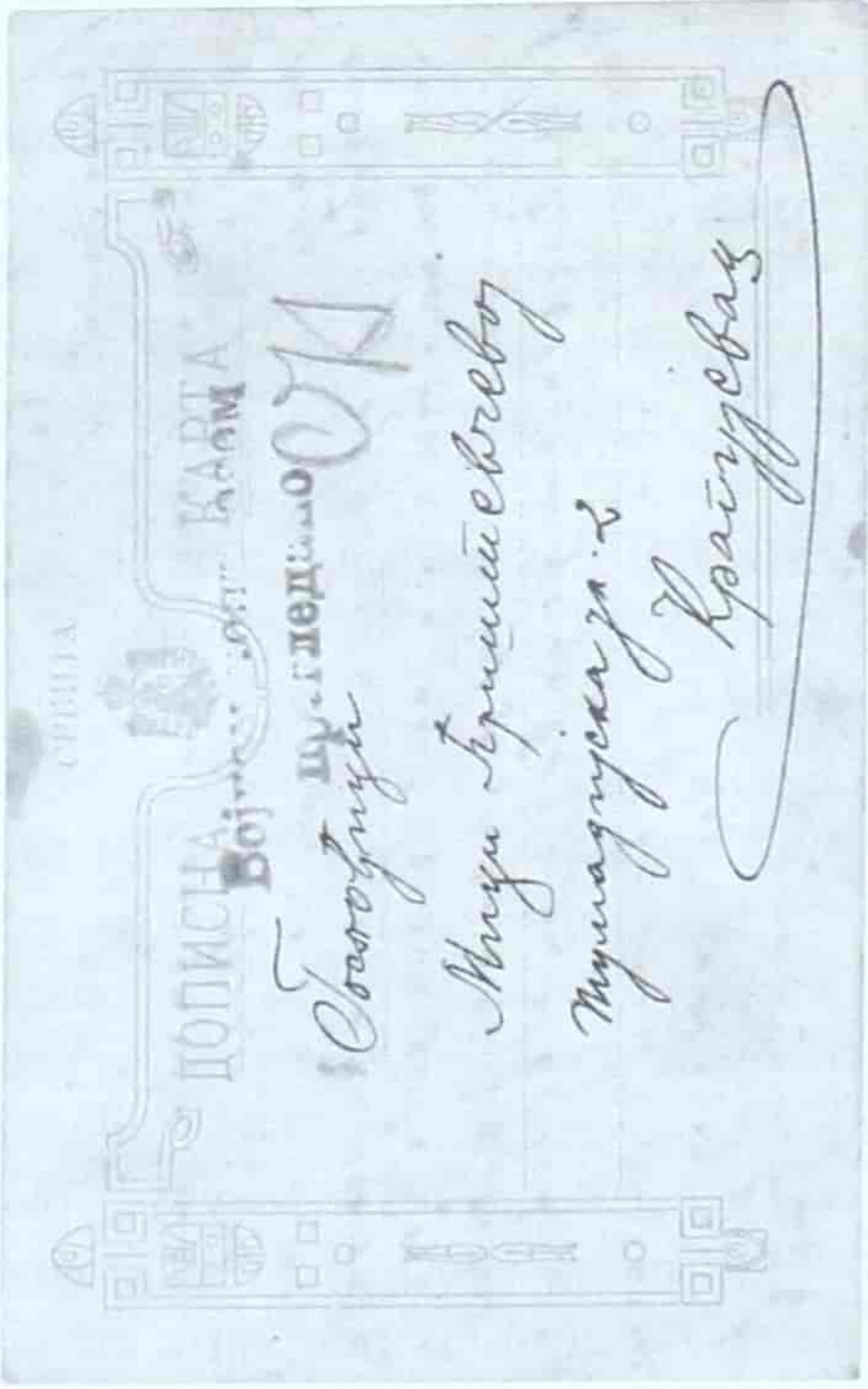
10. ДОПИСНА КАРТА, nepoznatog izdavača, dimenzija 140 x 85 mm, odštampana na bledosivom polukartonu. Karta je sa gornje i obe bočne strane uokvirena ornamentalnim crtežom. Na sredini pri vrhu natpis СРБИЈА ispod koga je odštampan grb Kraljevine Srbije koji je na sredini natpisa ДОПИСНА КАРТА. Na karti su odštampane četiri adresne linije - prve tri od isprekidanih tačaka četvrta je od dve paralelne tanke linije. Na karti nema žiga uputne pošte. Upućena je 12. IX 1915. godine sa Vojišta (što se vidi na reversnoj strani). U gornjem delu je otisnut dvoredni pečat ljubičaste boje ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ/ПРЕГЛЕДАНО, ispod koga se vidi paraf cenzora olovkom crvene boje. Karta je odštampana zelenom bojom;

11. ДОПИСНА КАРТА, privatno izdanje Jović i Josić – Požarevac, 1915. godine. Štampa na hrpravom polukartonu sivobeke boje dimenzija 140 x 84 mm. Na aversnoj strani na sredini karte na razmaku od 10 mm, od gornje ivice odštampan naziv države СРБИЈА podvučen linijom dužine 20 mm, a ispod njega tekst ДОПИСНА КАРТА. Na karti odštampane četiri adresne linije, prva tačkasta dužine 36 mm, druge dve tačkaste linije dužine 116 mm i četvrta na desnoj strani od pune zadebljane linije. Na levoj strani vertikalni tekst "Jović i Josić Požarevac". Karta je upućena 26. 7. 1915. godine sa Vojišta za Požarevac. Nedostaje uobičajeni poštanski žig uputne pošte. Na desnoj strani karte otisnut

12

10

11

9

cenzorski pečat pravougaonog oblika sa dvostrukim prstenastim tekstom ВИДЕО, pored pečata paraf cenzora. Ceo tekst na karti odštampan u zelenoj boji;

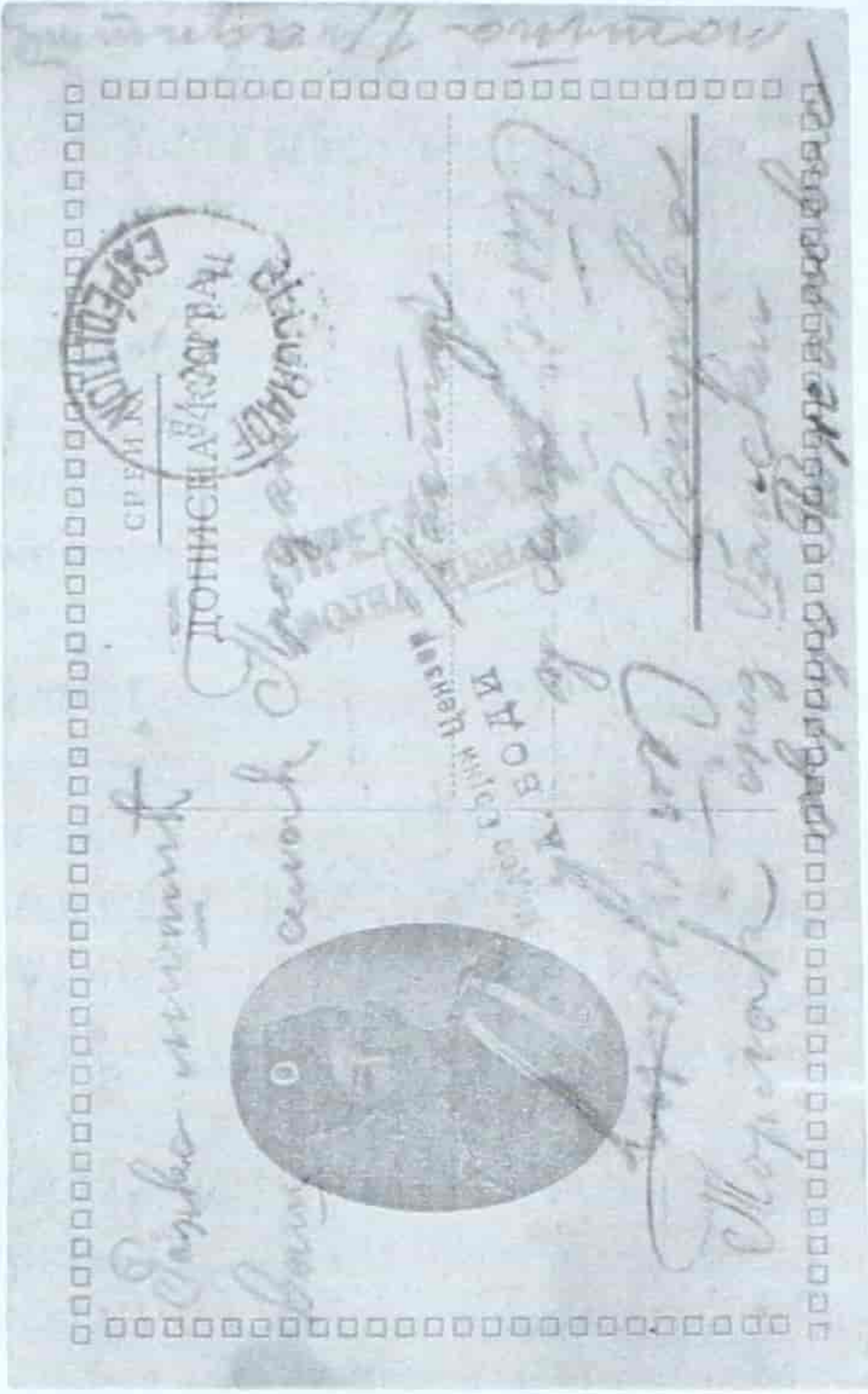
12. ДОПИСНА КАРТА - štampana od strane nepoznatog izdavača u toku 1915. godine. Karta je štampana na mekom polukartonu sivobeke boje dimenzija 142 x 84 mm. Na aversnoj strani pri vrhu gornje ivice smešten je tekst ДОПИСНА КАРТА. Sa dve vertikalne linije karta je podeljena tako što su ove linije pomerene od ose udesno za oko 10 mm. Na levoj strani karte je crtež koji prikazuje Kralja Petra I u oficirskoj uniformi; u desnoj ruci drži isukanu sablju uperenu iznad glave konja na kom jaše. Na sredini karte pored razdelne vertikalne linije odštampan je tekst:

“/ Napred braćo / Napred heroji / Budućnost zlatna / Pred Vama stoji / Istoriji dajte / Još zlatnih strana / Opet da zablista Kruna Kralja Dušana /”. Karta je upućena 18. 8. 1915. godine sa Vojišta za Niš. Na prednjoj strani otisnut je žig pošte Niš sa datumom 20.8.15. u levom uglu slab otisak pečata ПРЕГЛЕДАЛА ЦЕНЗУРА, pored ovog vide se obrisi slabo otisnutog pečata ГЛАВНА ВОЈНА ЦЕНЗУРА НИШ u crvenoj boji kao i cenzorski paraf plavom olovkom. Tekst i crtež su odštampani ljubičastom bojom;

13. Formular ДОПИСНА КАРТА, nepoznatog porekla štampan u toku 1915. godine na polukartonu sivobeke boje dimenzija 138 x 84 mm. Na aversnoj strani karte na sredini, 15 mm od gornje ivice, odštampan je tekst СРБИЈА podvučen tankom linijom, a ispod njega tekst ДОПИСНА КАРТА. Na karti su odštampane četiri adresne linije od kojih tri imaju tačkastu strukturu, a četvrta je puna i zadebljana. Na levoj strani u pravougaoniku 58 x 30 mm prikazan je sledći crtež: boginja prekrivena plaštom sa krunom na glavi podupire se desnom rukom na koplje zastave koja viori iznad njene glave u čijem je centralnom delu orao poluraširenih krila sa ocilima i krstom na grudima, na zastavi je tekst ЈУГОСЛАВИЈА. Pored njene noge je štit sa srpskim grbom na koji se oslanja levom rukom. Cela kompozicija crteža je u prstenastom krugu prečnika 30 mm. U prstenu obruča kruga su prikazani grbovi Srbije, Crne Gore, Bosne, Dalmacije, Hrvatske, Slavonije i Baranje. Zanimljivo je i interesantno pominjanje naziva buduće države čiji naziv je predložen decembra 1914. godine. Karta je upućena 4. 10 1915. godine iz poljske bolnice za Strumicu. U gornjem desnom uglu otisnut je uokvireni formacijski žig dimenzija 60 x 24 mm sa tekstom ДРИНСКА ДИВИЗИЈА / II ПОЉСКА БОЛНИЦА I РОЗИВА / N preko žiga cenzorski paraf crvenom olovkom: Tekst i slika su odštampani u crvenoljubičastoj boji. Poznate su i karte štampane na kartonu krem boje sa tekstom u crvenoj boji (kod ove karte je loša nejasna štampa kompozicije slike);

14. ДОПИСНА КАРТА, nepoznatog izdavača odštampana na mekom polukartonu smeđe boje, dimenzija 146 x 90 mm. Karta je po obodu oivičena šarom od kvadratića. Vertikalna tamna linija je pomerena ulevo za 20 mm od sredine ose.

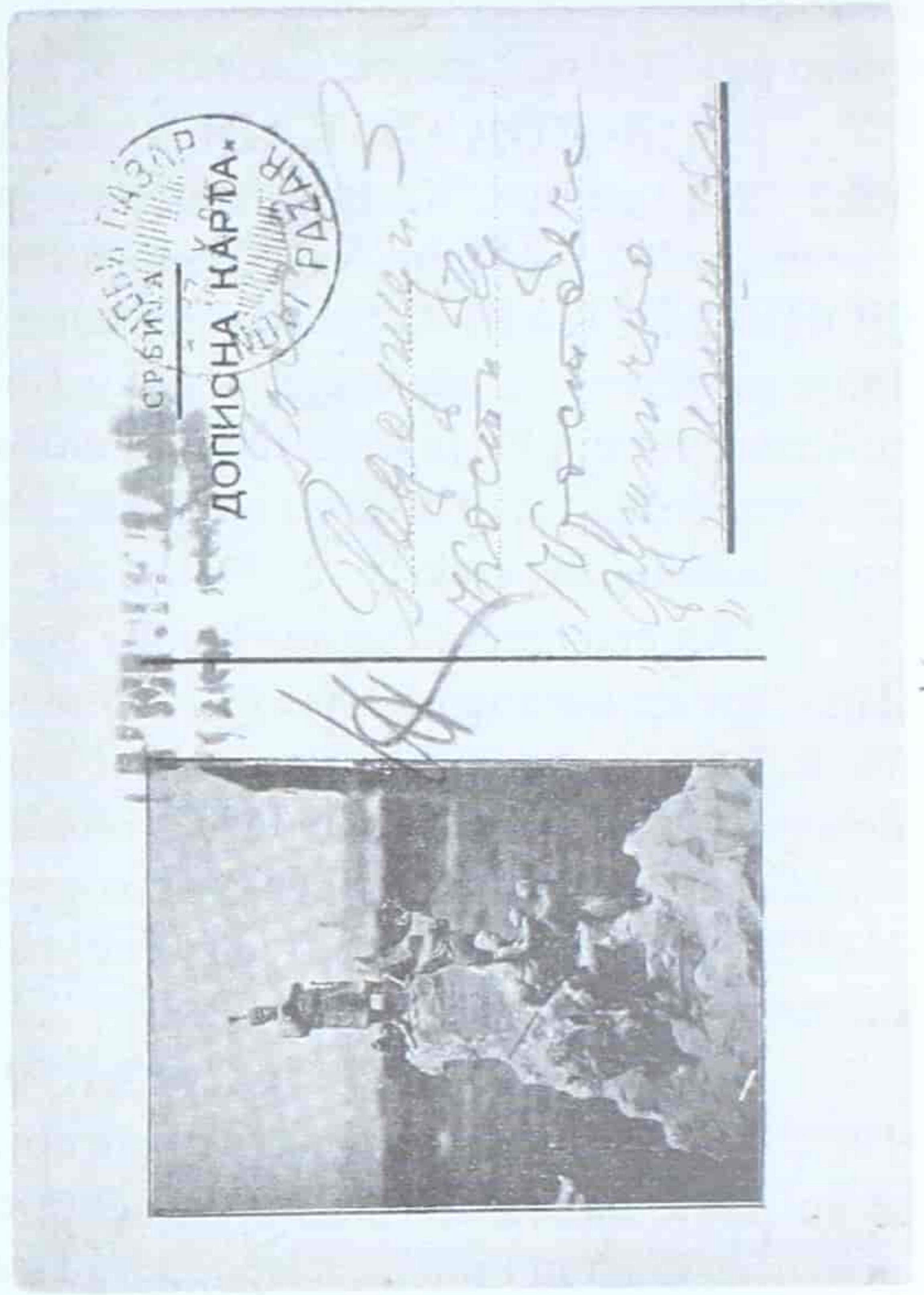
15

14

13

16

Natpis СРБИЈА pomeren je od ose udesno, a na razmaku od 15 mm od gornje ivice. Ispod njega štampan je tekst ДОПИСНА КАРТА. Odštampane su četiri adresne linije, prve tri koje se sastoje od niza tačkica i četvrta puna zadebljana linija. Na levoj strani karte u pravougaonom ramu dimenzija 72 x 33 mm, slika srpskog oficira u uniformi bez šapke na glavi. Karta je upućena iz bolnice 28. 9. 1915. godine za Šabac. Nedostaju uobičajeni žigovi pošte. U gornjem desnom uglu formacijski troredni žig sa tekstom ДРИНСКА БОЛНИЧКА / ЧЕТА II ПОЗИВА / БР/;

15. ДОПИСНА КАРТА, nepoznatog izdavača odštampana u toku 1915. godine na polukartonu žutosmeđe boje, dimenzija 146 x 90 mm. Karta je po obodu oivičena šarom od kvadratića. Vertikalno je podeljena tankom punom linijom koja je za 20 mm pomeren ulevo od središnje ose. Natpis СРБИЈА je pomeren udesno u odnosu na središnju osu, a na razmaku od 15 mm od gornje ivice, podvučen je punom linijom, ispod koje je štampan tekst ДОПИСНА КАРТА. Adresne linije su odštampane kao kod prethodne karte. Na levoj strani karte u ovalnom ramu odštampana je slika portret Đorđa Karađorđevića. Prestolobnaslednik je u gardijskoj uniformi sa lentom preko levog ramena, a na glavi ima kalpak sa kokardom. Karta je putovala 10. 8. 1915. godine što se vidi sa žiga pošte Beograd. Na karti su dva cenzorska žiga otisnuta crvenom bojom, dvoredni ПРЕГЛЕДАЛА ВОЈНА ЦЕНЗУРА i “Видео војни цензор / А. Боди”;

16. ДОПИСНА КАРТА, izdata od strane nepoznatog izdavača, dimenzija 146 x 102 mm odštampana na tankom kartonu belosive boje. Karta je po sredini podeljena vertikalnom linijom. Na desnoj polovini karte na rastojanju od 15 mm od gornje ivice odštampan je naziv države СРБИЈА i podvučen plavom punom linijom, a ispod njega tekst ДОПИСНА КАРТА. Štampane su četiri adresne linije, tri od razmaknutih tačaka i četvrta od pune debele linije. Na levoj strani karte je odštampana slika spomenika Kralju Petru I. Karta je upućena iz Novog Pazara za Dušnik kod Niša 17. 10. 1915. godine. Žig pošte je Novi Pazar, otisak žiga vojne cenzure je u crnoj boji ПРЕГЛЕДАЛА / ВОЈНА ЦЕНЗУРА. Tekst i slika na karti odštampani su u plavoj boji;

17. ДОПИСНА КАРТА, nepoznatog izdavača, odštampana na belosivom polukartonu dimenzija 136 x 68 mm.

Na aversnoj strani karte na sredini na razmaku od 15 mm, od gornje ivice odštampan je tekst СРБИЈА koji je podvučen linijom debljine 1 mm, a ispod njega tekst ДОПИСНА КАРТА. Tri adresne linije po celoj dužini karte su načinjene od sitnih razmaknutih tačaka, a ispod njih je kraća puna debela linija. Karta je putovala 22. 6. 1915. godine iz Batočine za Vrnjačku Banju. Okrugli žig pošte Batočina, u gornjem desnom uglu dvoredni otisak vojne cenzure u crnoj boji, koso otisnut ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ/ПРЕГЛЕДАНО. Tekst na karti je odštampan u sivoplavoj boji, dužina natpisa 65 mm, a visina slova 6 mm;

СРБИЈА
 Видео ДОПИСНА КАРТА
 Н. Мирковић
 Жубојину С. Младенковићу
 напосреду III реда III поштом
 III реда III пошта
 где брже

СРБИЈА
 ДОПИСНА КАРТА
 Војвођини
 Војвођини
 Милановићу
 адаму
 Милан Славковић

СРБИЈА
 ДОПИСНА КАРТА
 ГОСПОДИНУ
 Гр. Градоначелнику С. Младенковићу
 Савоштанској саудији
 Београд-Саво

СРБИЈА
 ДОПИСНА КАРТА
 Београд
 Јан. П. Богдановић
 Зум. Јевросимића
 Зуманка Јана

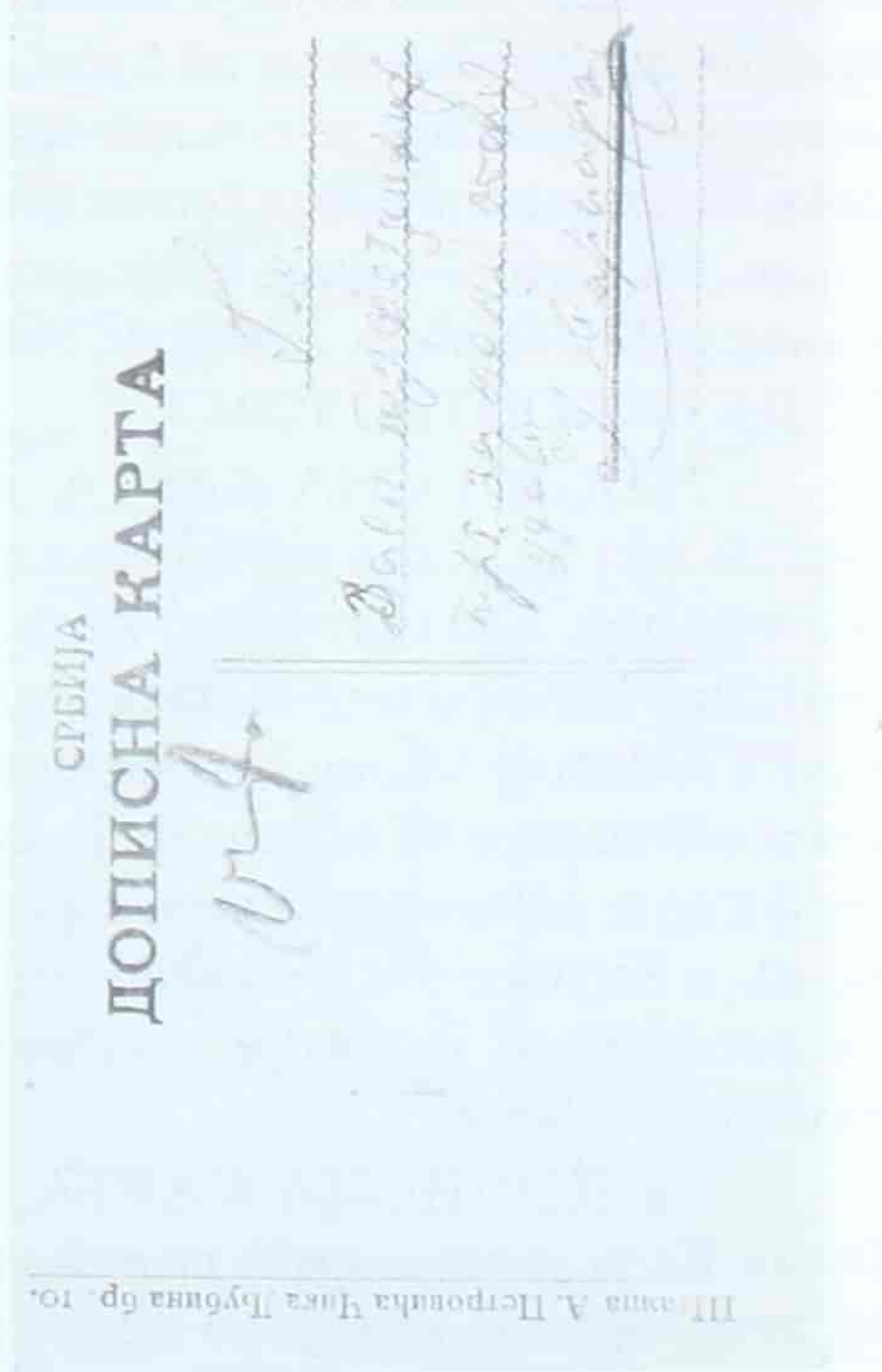
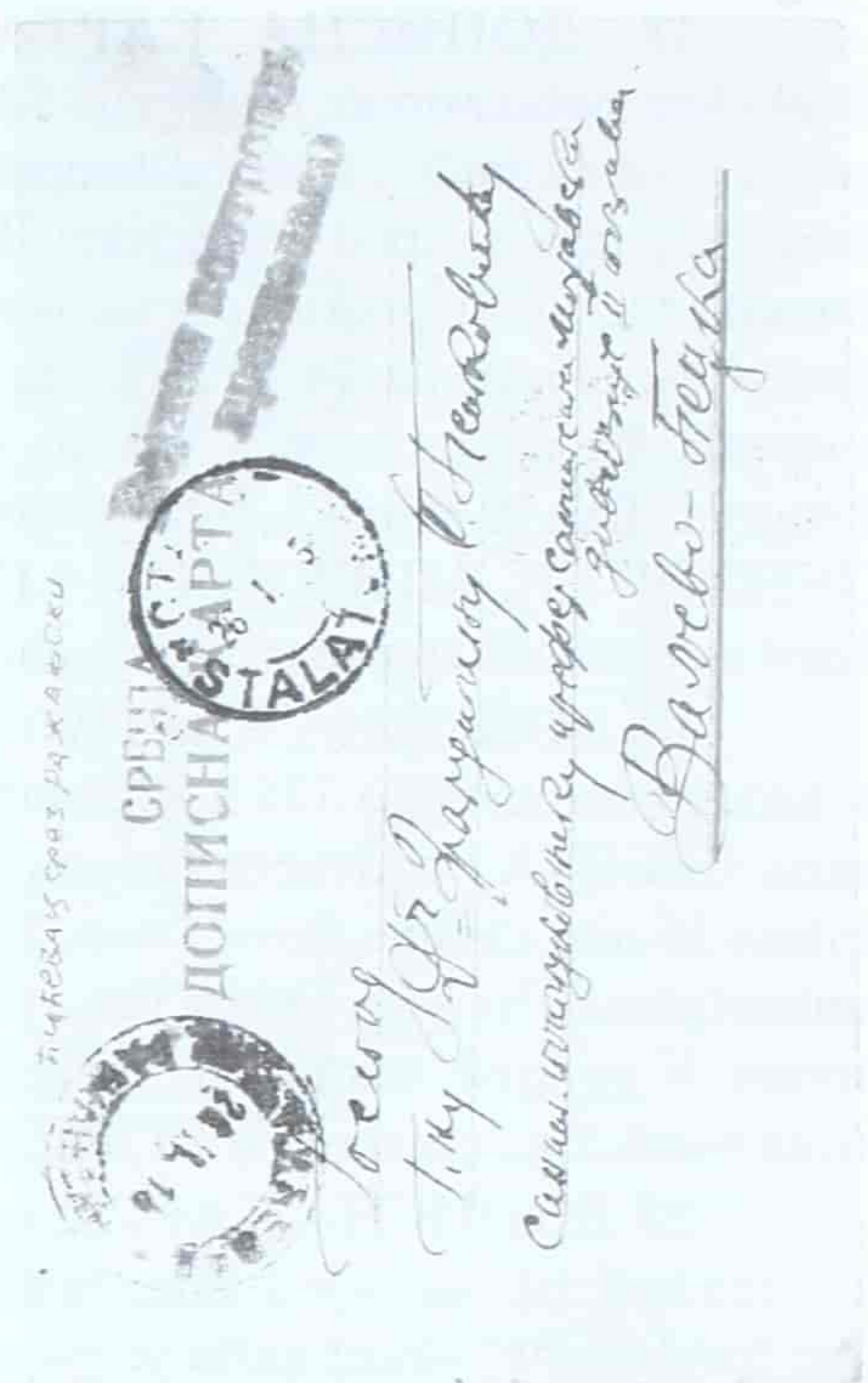
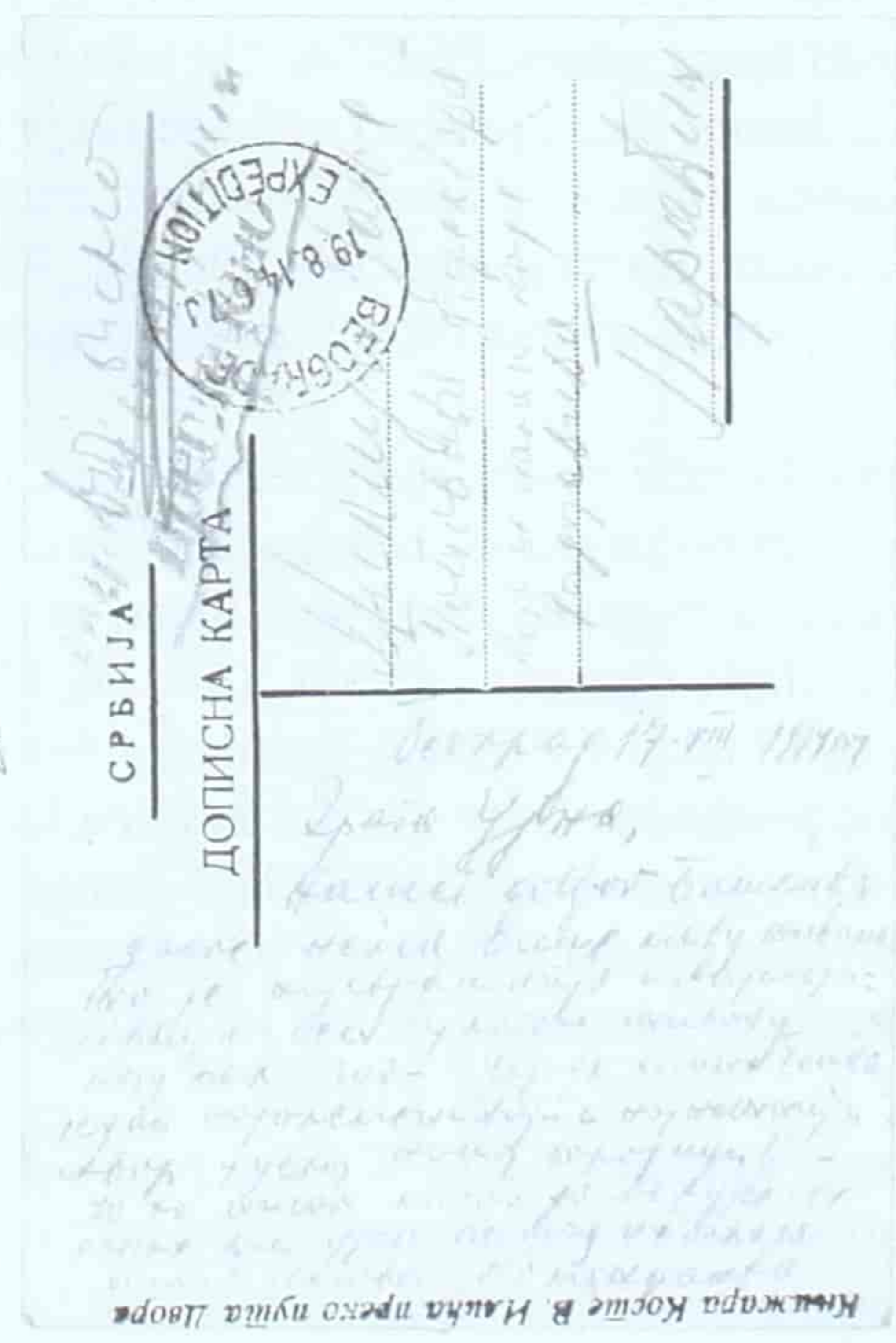
18. ДОПИСНА КАРТА, nepoznatog izdavača odštampana na sivobelom polukartonu, dimenzija 134 x 87 mm. Na aversnoj strani na 5 mm od gornje ivice na sredini karte odštampan je tekst СРБИЈА koji je podvučen linijom debljine 1 mm, a ispod njega tekst ДОПИСНА КАРТА. Tri adresne linije su štampane u vidu isprekidanih tačaka na razmaku od po 10 mm celom dužinom karte. Četvrta je na desnoj strani kraća i odštampana kao puna debela linija. Karta je putovala 10. avgusta 1915. godine iz Beograda za Bojište. Otisak žiga pošte Beograd. Dva cenzorska žiga, dvoredni i otisak žiga u crvenoj boji ВОЈНИ ЦЕНЗОР / Н. МИРКОВИЋ i ПРЕГЛЕДАЛА / ВОЈНА ЦЕНЗУРА. Tekst na karti odštampan u ciglacrvenoj boji;

19. ДОПИСНА КАРТА, nepoznatog porekla odštampana na belosivom polukartonu, dimenzija 135 x 88 mm Na aversnoj strani uz gornju ivicu odštampan naziv СРБИЈА i podvučen linijom, a ispod njega tekst ДОПИСНА КАРТА dužine 55 mm i visine slova 5 mm. Tri adresne linije odštampane celom dužinom tankom punom linijom, četvrta linija je kraća i deblja. Karta je odštampana crvenom bojom. U gornjem desnom uglu žig pošte Vrnjci sa datumom 31. 5. 15, a preko njega otisak žiga cenzure ПРЕГЛЕДАНО;

20. ДОПИСНА КАРТА, izdata od strane štamparije A. Petrovića – Čika Ljubina broj 10. Karta je štampana na sivobelom polukartonu dimenzija 136 x 84 mm Na aversnoj strani karta je po sredini podeljena sa dve paralelne razdelne vertikalne linije iznad kojih je simetrično odštampan tekst ДОПИСНА КАРТА širine 68 mm i visine slova od 5 mm, a iznad njega tekst СРБИЈА. Uz levu ivicu uspravno odštampano je ime izdavača. Na desnoj strani prve tri adresne linije su tanke talasaste linije dok je četvrta ravna debela linija. Ceo tekst je štampan crnom bojom. Na karti nedostaje uobičajeni žig pošte. Karta je upućena 20. 12. 1914. godine iz Mladenovca za Čačak. Na desnoj strani aversa otisnut je žig cenzure ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ . . . ;

21. ДОПИСНА КАРТА, izdata od strane štamparije A. Petrovića Čika Ljubina broj 10. Karta je štampana na tankom polukartonu bele boje, dimenzija 142 x 84 mm. Kao i prethodna karta i ova je na aversnoj strani podeljena sa dve vertikalne linije po sredini. Iznad razdelne linije štampan je tekst ДОПИСНА КАРТА dužine 68 mm i visine slova 5 mm i tekst СРБИЈА iznad. Na desnoj strani odštampane su adresne linije kao kod prethodne karte. Uz desnu ivicu karte vertikalno je odštampan naziv štamparije. Karta je putovala 23. 10. 1915. godine sa Bojišta u Saraorce. Na karti nedostaju uobičajeni žigovi pošte kao i vojne cenzure. Cenzorski paraf je stavljen običnom crvenom olovkom. Tekst je odštampan bledoplavom bojom;

22. ДОПИСНА КАРТА, izdanje knjižara Koste V. Ilića, preko puta Dvora. Karta je odštampana na mekom kartonu bele boje, dimenzija 136 x 92 mm. Na aversnoj strani karta je po sredini podeljena jednom vertikalnom linijom iznad

koje je odštampana linija normalna na razdelnu, a iznad nje natpis ДОПИСНА КАРТА, širina teksta 39 a visina slova 4 mm. Iznad ovog teksta štampan je naziv države СРБИЈА koji je takođe podvučen linijom. Na levoj strani karte su odštampane četiri adresne linije od kojih prve tri tačkaste strukture, a četvrta kao puna linija. Na desnoj strani karte uz ivicu odštampan je naziv izdavača. Karta je odštampana crnom bojom. U desnom gornjem uglu žig pošte Beograd sa datumom 19. 8. 14, a preko njega otisnut dvoredni žig cenzure ВОЈНОМ КОНТРОЛОМ / ПРЕГЛЕДАНО u crvenoj boji.;

23. ДОПИСНА КАРТА, nepoznatog izdavača štampana na sivobelom polukartonu dimenzija 140 x 85 mm Na aversnoj strani na sredini na 10 mm uz gornju ivicu odštampan je naziv države СРБИЈА, a ispod njega tekst dužine 54 mm i visine slova 5 mm ДОПИСНА КАРТА. Prve tri adresne linije odštampane su celom dužinom karte od tankih pravih linija dok je četvrta linija nešto kraća od pune prave linije. Karta je upućena 25. I 1915. godine iz Čičevca za Pecku – Valjevo. U gornjem levom uglu otisnut je žig opštinske pošte Čičevac-srez Ražanjski, a desno od njega je otisak žiga pošte Stalać. U desnom uglu malo zakošeno otisnut je žig vojne cenzure ВОЈНОМ ЦЕНЗУРОМ / ПРЕГЛЕДАНО u ljubičastoj boji. Tekst na karti je odštampan u zelenoj boji;

24. ДОПИСНА КАРТА, nepoznatog porekla štampana na polukartonu sivobeke boje dimenzija 136 x 88 mm. Na aversnoj strani gore na sredini karte odštampan je tekst СРБИЈА, a ispod njega natpis ДОПИСНА КАРТА dužine 53 mm i visine slova 5 mm. Tri gornje adresne linije odštampane su celom dužinom karte u tačkastoj strukturi, a zadnja linija je nešto kraća od pune debele linije. U desnom gornjem uglu karte otisnut je žig pošte Beograd sa datumom 21 6. 16 (greškom poštara umesto 15. godina stavljeno 16.) Preko žiga paraf cenzora crvenom olovkom. U zadnjem levom uglu otisnut je cenzorski žig crvene boje ПРЕГЛЕДАЛА. Tekst na karti je odštampan u zelenoj boji.

*Istorija za poštansku istoriju***ODBRANA ZEMUNA OD KUGE
U BEOGRADU I SRBIJI 1814 GODINE*****(nastavak iz broja 243)***Prof. Tanasije Ž. Ilić***P o l o ž a j Z e m u n a u
o d b r a n b e n o m s i s t e m u**

“Pošto je *sremska granica* važila kao najistureniji položaj austrijske narodne vojske (Miliz) prema Beogradu, najvažnijoj neprijateljskoj strateškoj poziciji, Dvorski ratni savet je uporno nastojao da je snabde potrebnim i valjanim ljudstvom”. A za to je trebalo “primamljivati onostrane (turske) podanike”, dobar ratnički elemenat, za naseljavanje ove granice¹. U tom položaju Zemun je bio na najosetljivijoj tački s pretežno pravoslavnim, najviše srpskim življem koji je stalno održavao raznovrsne veze ne samo s Beogradom i Srbojim nego i s dubljim zaledjem evropske Turske. Koliko god je to u nesumnjivo dobrim zdravstvenim prilikama bilo korisno za Zemunce, utoliko je baš zbog tih veza bilo nezgodno i opasno u danima neposredne opasnosti, to jest kad je kuga harala u severnoj Srbiji i Beogradu, a osobito kad je saobraćaj bio ograničen ili čak prekinut na duže vreme, jer su se usled toga, kraj svih zabrana, održavale veze.

Odmah u njegovoj bližoj pozadini nalazila se Slavonska generalna komanda u Petrovaradinu, koja je pod sobom imala tri regimente (Gradišku, Brodsku i Petrovaradinsku) s velikom kordonskom linijom. Ona je upravljala jakom špijunažom, čija je najglavnija ekspozitura bila u Zemunu, u rukama komandanta Vojne komande, odnosno njemu potčinjenog plac-majora, pa je stoga Zemun uvek bio brzo i dobro obavešten o svemu a posebno o kretanju kuge u Turskoj.

S druge strane, na sredini najživljeg suvozemnog prometa između Carigrada i Beča, zatim u najvažnijem čvoru jako razgranatog rečnog saobraćaja, Zemun je bio najveća propusna, odnosno, prolazna stanica na kordonu, pa je zbog toga sanitetska služba u njemu morala biti jaka i stroga, jer je postojala velika mogućnost da se kuga tuda provuče u srce habzburške carevine.

Sve to dovoljno jasno govori o delikatnom položaju Zemuna u odbranbenom sistemu od kuge. Prema tome, nije nikakvo čudo što mu je Dvorski ratni savet poklanjao posebnu pažnju, kao pretstraži prema Beogradu, sedištu veće vojne i

političke turske vlasti, a osobito u danima velike kužne opasnosti i pružao svu potrebnu pomoć za odbranu od nje.

Mere na terenu Zemunskog komuniteta za odbranu od kuge 1812. i 1813. godine

Iako je Zemun bio slobodan vojni komunitet (samoupravna opština od 1749. – 1872.), jedna “gradjanska oaza u sredini vojničke zemlje”, ipak je komandant Vojne komande u Zemunu bio “neka vrsta delegata” Slavonske generalne komande, prve pretpostavljene vlasti slavonskih i sremskih slobodnih vojnih komuniteta i na taj način vršio “nekakvu kontrolu nad lokalnom vlašću” Zemuna. On je u “interesu opšte sigurnosti, *saniteta* i državnih finansija” imao prava da Magistratu (gradskoj upravi) “izdaje naloge za te poslove”, što je stalno i revnosno činio².

Kako u toku celog Prvog srpskog ustanka nije bilo kuge u Srbiji, to ni kordonski sektor Vojne granice prema njoj nije bio u jačoj pripravnosti. Za to vreme je popustila disciplina na kordonu i prolaznim stanicama, pošto se ni nadležni organi nisu strogo pridržavali svih sanitetskih propisa.

Medjutim, koncem februara 1812. godine nastupila je veća uzbuna na kordonskom sektoru Slavonske generalne komande. Ova je 26 februara izvestila sve nadležne faktore na svom području da se u selima oko Zvornika pojavila neka bolest od koje je narod dosta umirao, a na mrtvacima su se videle modre pege po vratovima i prsima, ali bez kužnih guka. Dobivši u to vreme vest o izbijanju kuge u Carigradu, pomenuta Komanda je odmah naredila da se karanten u svim kontumacima produži na 28 dana, a na kordonu poveća broj stražarskih mesta³. Na to je general Červinka, komandant Zemunske vojne komande, odmah, prvog marta, pooštrio sanitetske mere za područje Zemuna u sledećih sedam tačaka i poslao Magistratu da ih smesta objavi kako bi stanovništvo bilo potpuno o tome obavešteno.

1. Niko ne sme da se više od 50 koraka približi obali Save do ušća u Dunav a odande obali Dunava uzvodno do izvidničke straže (“Aviso Piquet”-a). Ko se bude na toj “štreki” uhvatio bez naročite dozbole Vojne komande, ili čak i s njom ali bez pratnje sanitetskog lica biće odveden u kontumac da kao sumnjiv izdrži karanten.
2. Svi ljudi kojima je neophodno potrebno da ostanu na brodovima koji pristaju na Savi kod “Cigljane” (levo i desno od današnjeg pešačkog savskog mosta) moraju tražiti od Vojne komande naročite dozvole (“Passirzettel”) koje će, kad iz grada idu k brodovima, pokazivati i predavati oficiru na Mrtvoj straži, a od njega dobivati druge dozvole za

- dolazak do brodova. Kad se budu vraćali u grad procedura će biti obrnuta, pa stoga moraju dobro čuvati te dozvole.
3. Zabranjeno je na pomenutim obalama pojiti stoku koja pase na zemunskim livadama.
 4. Zabranjen je prelaz na Ratno ostrvo osim onima koji se kod Vojne komande mogu legitimisati magistratskim uverenjem (“Zeugnis”) da moraju onde seći trsku ili obradivati dodeljeno im zemljište. Niko se od tih ne sme više od 50 koraka približavati čardacima na Ostrvu, a još manje onima od ušća Save pa do leve dunavske obale. Koji god ima dozvolu za prelaz dužan je da se pre prelaza javi Brodarskom uredu (“Schiffamt”) i morao je da se iskrca na prostoru između gornjeg ostrvskog “špica” i velikog čardaka na Ostrvu, a pri povratku, pre sunčeva zalaska, morao se opet njemu javiti.
 5. Potpuno je zabranjen prelaz sa srbijanske na zemunsku stranu radi razgovora ili predaje robe. Ko pak hoće da šalje robu za Beograd, mora sav posao oko deklaracije, carinjenja, kontumaca, broskog otpravljanja i podizanja robe tako udesiti da robu može još pre podne doneti na skelu, jer posle dva časa po podne nijedna skela više ne prelazi za Beograd.
 6. Ako se za Beograd šalju životne namirnice ili žitarice, one se otsada imaju svaki put slati u vrećama koje se moraju natrag vraćati. Ubuduće niko neće moći dobiti pasoš za dalje slanje tih naturalija koji ne bude mogao prethodno dokazati Vojnoj komandi da ih je zaista natrag dobio.
 7. Obalska linija od isturenih gradskih palisada do izvidničke straže podeljena je na četiri dela. Plac broj 1 odredjen je za one brodove koji donose drva iz ovostranih šuma. Sva drva koja se prenose iz Srbije moraju se istovarivati na placeve 2 i 3. Kad se neka ladja koja donosi drva iz Srbije ili Turske nalazi na jednom od ovih stovarišta, s njega se u tome času ne smeju odvoziti drva za grad nego s drugog. Plac broj 4, najudaljeniji, odredjen je za brodove koji moraju izdržavati karanten.

Svaki se čovek, veli se u propisu, mora pridržavati svih tih mera, a ko se bude uhvatio da ih se ne drži nego radi protivno, biće bez ikakve milosti odveden u Kontumac na izdržavanje karantena⁴.

Ovo su bile mere za kakve Zemun nije znao od početka toga veka, a najteže mu je padala ona pod brojem 5.

No pošto se utvrdilo da bolest oko Zvornika nije bila kuga, a pooštrene protivkužne mere su jako kočile trgovački promet sa Srbijom i Turskom, Generalna komanda je već 14 marta naredila da se karanten “radi olakšanja trgovine”, skрати od dvadeset osam na deset dana⁵. Magistrat je 17 marta izvestio gradjanstvo, a Kontumac po tome postupio.

Da bi ubrzao trgovački saobraćaj i s njim uskladio održavanje sanitetskih mera, Dvorski ratni savet je izdao jedno cirkularno naredjenje o "čišćenju stvari" u kontumacima, ali, da se ne bi tim izazvala zabuna kod nadležnih organa, Generalna komanda je u vezi toga 11 maja poslala potrebno uputstvo po kome se to brzo čišćenje stvari odnosi samo na lica koja dolaze iz "nesumnjivo" zdravih predela Turske s robom koja ne prima lako kužnu mijazmu. Što se tiče drugih predmeta, ostaje i dalje rok za čišćenje od sedam dana. Pod "sumnjivim vremenom" treba podrazumevati ono kad se kuga pojavi u Carigradu ili u kojoj pokrajini evropske Turske, a "opasno vreme" je ono kad kuga zahvati pogranične pokrajine: Bosnu, Srbiju, Vlašku i Moldavsku⁶. U takvim slučajevima se izdržava pun karanten – dvadeset osam ili čak četrdeset dva dana.

Koliko su sve te mere za odbranu od kuge bile važne, a briga o tome ozbiljna i velika, vidi se iz sledećeg. Kad je polovinom oktobra 1812. godine Napoleon napustio Moskvu i otpočelo opšte povlačenje njegovih armija iz Rusije, kad je, dakle, napeta pažnja evropskog kulturnog sveta bila uperena na to zbivanje, austrijski car Franja I osetio se pobudjenim, "zbog kuge u Carigradu i drugim mestima" Turske, da lično naredi da se svuda na kordonu striktno drže svi sanitarni propisi Sanitetskog normativa od 1776. godine, da se karanten produži na dvadeset osam dana, a straže da zauzmu mesta "po drugom stepenu opasnosti"⁷. To je značilo da se posednu i zemunice koje su se nalazile između čardaka (glavnih straža) na kordonu, to jest udvostručavanje stražara. Slavonska generalna komanda je 22. oktobra saopštila to carevo naredjenje. General Červinka je na to javio Magistratu da mu viša naredjenja nalažu u dužnost da rukovodi svim postojećim merama protivkužne predostrožnosti. Stoga traži od Magistrata da objavi gradjanstvu, "pod pretnjom neizostavne i najstrože kazne, da se svaki mora u sadašnjim vrlo važnim sanitarnim prilikama uzdržavati od svih nedozvoljenih veza s onostranim (srpskim i turskim) podanicima ..." i da se svi moraju pridržavati onih mera od 1 marta te godine. Zemunski svinjari, čije se svinje kreću po terenu pred Beogradskom kapijom (u Zemunu) pa idu do Mrtve straže i do ušća Save, da se prisile da se s tom svojom stokom ne približavaju više od pedeset koraka kordonskim stražama⁸. S tim se ušlo u 1813. godinu.

Ali dok je kuga početkom 1813. godine bila jako malaksala u Carigradu⁹, ona se polovinom te godine s novom žestinom pojavila u Smirni i na Kipru, u Aleksandriji i na Malti¹⁰, dakle u većim trgovačkim mestima i na važnim trgovačkim linijama. Kako je Solun, kao velika egejska luka, bio u tesnoj vezi s živim prometom na Sredozemnom moru, a mere predostrožnosti slabe i nedovoljne, kuga mu je bila brzo dovezena.

Dobivši vest da se kuga pojavila u Solunu pa doprla i do Niša, idući velikom magistralom Solun-Beč, Dvorski ratni savet je (27. juna 1813, godine) naredio da se karanten, koji je već bio skraćen odmah produži na deset dana, a Generalna

komanda je izdala nalog (13 jula da se na svim glavnim prolazima iz Turske, na prvom mestu u Zemunu, strogo pazi na robu i putnike iz Soluna¹¹.

Baš u to vreme Turci su sa tri strane svom žestinom navaljivali na Srbiju. Imajući to na umu, a dobijajući stalno izveštaje od svojih konzula iz Vlaške, Moldavije i Odese da se kuga širi po severoistočnim zemljama otomanske carevine, Dvorski ratni savet je 18. jula 1813 godine naredio da se karanten produži na dvadeset dana za sva lica i robu iz turskih zemalja¹², jer je predviđao da kuga brzo, na prvom mestu s juga, zajedno sa Turcima izbiti na obale Save i Dunava. U vreme kad je ta naredba stigla u Zemun (17.VIII) mase srpskih begunaca pred turskom najezdom već su čekale na Savi i Dunavu da predju u cesarske zemlje. Početkom septembra je nastupilo naglo prelaženje, a 21. IX je prešao i Karadjordje s većinom svojih vojvoda u Zemun, koji je već bio pun Srbijanaca – izbeglica. Magistrat je imao pune ruke posla, a Zemunce je spopadao strah od provale Turaka. I dok je kod Srba bilo teško stanje potištenosti, neizvesnosti i žalosti zbog katastrofe Srbije i groznog stradanja naroda, dotle su se Turci svuda veselili i svetili, a početkom oktobra su “tri dana po tri puta pucali topovi u Carigradu i na Bosforu” od radosti što su Beograd, Šabac i Smederevo bili opet u turskim rukama.

U Zemunu je koncem oktobra i početkom novembra 1813. godine vladala jaka srdobolja. Prema tadašnjim mesnim prilikama pretila je opasnost da ona “vrlo brzo postane najstrašnija zaraza”, ako se odmah ne preduzmu potrebne protivmere. Ova će se nesreća “najlakše i najbrže proširiti”, vele gradski lekari u svome izveštaju Magistratu, zbog toga što mnogi ljudi žive zbijeni u tesnim i zagušljivim zgradama. pošto već ima šesnaest težih bolesnika “*a na nesreću kuga vlada u pograničnim turskim provincijama*”, oni predlažu da se izvrši strog pregled svih kuća, a “naročito niže klase”, pa da se odvoje bolesni od zdravih, a srbijanske izbeglice, koji su zbog slabe ishrane i velikog broja po malim kućama u ovoj jakoj hladnoći vrlo pogodni za zarazu, da se iz Zemuna odmah udalje dublje u unutrašnjost, utoliko pre “*što ovi ljudi, kao kulturno daleko zaostali*”, neće da se povinjavaju strogim policijskim merama ni lekarskim naredjenjima pa se zbog toga ne može ni sprečiti ta nesreća u “ovom prenaseljenom gradiću”¹³. Kako je ovako stanje bilo vrlo povoljno i za kugu, nije teško pogoditi kakav bi jad nastao da je nešto tada kuga unesena u Zemun. Iz tog se vidi koliko su bile važne sve navedene mere koje su ga štitile od tog velikog zla.

Baš u to vreme je Vojna komanda izvestila Magistrat da je u Novoj Oršavi (na ostrvu Adakale) izbila kuga i da se širi u Srbiji, pa je naredila da se to objavi narodu i da mu se svesrdno i ozbiljno objasni da se ne meša s licima s turskog područja i da ništa ne prima od njih što nije prošlo kontumac¹⁴. Magistrat je to odmah učinio pa je objavio i proglas o načinu ophodjenja sa Srbijancima koji prelaze u Zemun i onde se neko vreme zadržavaju¹⁵. Na to je Dvorski ratni savet skrenuo pažnju Slavonskoj generalnoj komandi da spreči sve prekršaje sanitarnih propisa i preduzme sve što je

potrebno da se preduhitri prodiranje kuge u habzburške zemlje. Ova je odmah (15. XI) naložila područnim organima da sva dotadašnja protivkužna naredjenja najstrože sprovode. Po kontumacima da se pralje ne mešaju s karantinistima ni s njihovom "eksponiranom" poslugom, kočijaši što dovoze robu da ne ulaze u bolnički krug, da se novi karantinisti ne mešaju sa starijima, a mačke i psi da se više ne vide po kontumacima. Zatim je naročito podvukla, a time izrazila zadovoljstvo i pohvalu, da je fon Kinstlern, štabski lekar, u svome nedavnom izveštaju izneo "da je u rastelu i kontumacu našao čistoću, red i tačnu manipulaciju po postojećim sanitarnim propisima". Ako bi se nešto stvarno našlo u kontumacu što ne bi smelo da bude, inspektor da povede strogo računa i da odmah to otkloni¹⁶. Vojna komanda neka opomene svoje ljudstvo na kordonu – da budno pazi na svaki pokret na granici. I doista, sva ova naredjenja su pozitivno delovala ne samo na sanitarne organe nego i na većinu civilnog zemunskog stanovništva, što će se malo niže videti.

Pošto je Vojna komanda kao vodeći faktor snosila najveću odgovornost za svu sanitarnu službu na zemunskom kordonskom sektoru, general Červinka je povodom tih događaja pozvao (20. XI) Blaua, kontumackog direktora, Šenka, upravnika Carinarnice i dr Valkonija, gradskog fizikusa, na dogovor (22 XI) da bi se videlo šta bi u ovakvim uslovima bilo još potrebno da se uradi u sistemu čuvanja od kuge¹⁷.

Saopštavajući Magistratu o kugi u Erdelju, susedstvu Banata, Vojna komanda mu je naredila (17. XII 1813.) da objavi gradjanstvu da niko ne uvozi iz Banata nikakvu robu osobito vunenu, za koju se lako hvata kužna mijazma, dok je ne prijavi Komandi radi sanitetskog pregleda¹⁸. Ali pored ove opasnosti s istoka i severoistoka, zapretila je kužna zaraza i s jugozapada. Generalna komanda je 1 januara 1814 godine izdala saopštenje da se kuga pojavila u Bosni, "na 2 dana hoda iza Travnika"¹⁹. Na to je general Červinka odmah (3. II) naredio da celokupno sanitetsko osoblje njegovog područja mora što pre biti na svome mestu, inače posle četiri dana neće dobiti platu²⁰.

Sve ove mere bile su nužne i opravdane, jer je u mnogim oblastima evropske Turske bio strašan pomor. U Zemunu su merodavni faktori osećali potrebu da sve duhovno mobilišu, počev od generala do običnog stražara zemunskog garnizona, od gradonačelnika do najobičnijeg kontribujenta (poreskog obveznika), od direktora Kontumaca i Carinarnice pa do najprostijih njihovih poslužitelja i da budu spremni na svakom mestu i u svakom trenutku za odbranu od kužne opasnosti. S takvim je stanjem dočekana 1814. godine u kojoj se kuga bila razbesnela u Srbiji i Beogradu, na dogledu Zemuna i svojom žestinom i rasprostranjenošću daleko nadmašila sve predjašnje.

Oberstlieutnant v. v. Militairkommandos Magistral u. l. f. n. 1
 Berlin am 1ten May 1814

Auf dem hier in voll Kommando übergenommene angekommen
 werden, dass eine unter ganz sehr allem Umständen die Stadt in
 Belgrad auszubereiten, und zur Erfüllung Ihrer Exzellenz
 von den in Betrachtigen Umständen aller mögliche Anstrengungen
 eingeleitet und strenge beobachtet werden muss; sowohl
 für die v. v. Militairkommandos Magistral folgen
 die Anweisung zu treffen, und auf diese strenge Achtung
 streng zu machen haben.

Die in dieser Hinsicht Nationen überzeuge, sie wären in der
 Lage sich in der Donau zu zeigen, wollen beauftragt werden,
 dass sie immer noch von dem Antritt der Donau
 an ihre Donauplätze vorzuziehen, und so wenig sich auch
 nach Ihrer Exzellenz die Anstrengungen gegen die Stadt zu
 einzusetzen und die strengste Achtung auszuüben. In der Donau
 können die Donau nur in der Donau, wird aber vorzüglich
 gegen — und zur Ausführung der vollbrachten 10 Tausend
 Leichte in die Donau gebracht werden, und wenn überdies
 eine weitere Befehlung Ihrer Exzellenz nachdrücklich vorzuziehen
 muss auch zu befehlen.

Faksimil akta Zemunske vojne komande od 1 maja 1814, kojim obaveštava Magistrat da je
 "sad bez ikakve sumnje" izbila kuga u Beogradu, pa mu predlaže "hitno potrebne" mere
 predostrožnosti da se kuga zadrži na austrijskoj granici. (Arhiv grada Beograda)

(nastaviće se)

- ¹ Soppron Ignaz, Monographie von Semlin und Umgebung. Zumeist nach handschriftlichen Quellen. Semlin 1890, 268.
- ² Ibid. 283.
- ³ AGB, ZM, 1812. godine, 261 II
- ⁴ Ibid. 241 II.
- ⁵ Ibid. 284 II
- ⁶ Ibid. 539 II
- ⁷ Ibid. 1058 II
- ⁸ Ibid. 1058 II
- ⁹ Ibid. 1813 god., 88 II
- ¹⁰ Ivic dr Aleksa, Dokumenti o ustanku Srba pod Karadjordjem Petrovicem. Zagreb 1920., 512/13
- ¹¹ AGB, ZM, 1813. godina, 728 II
- ¹² Ibid. 827 II
- ¹³ Ibid. 1053 II
- ¹⁴ Ibid. 1032 II
- ¹⁵ Ibid. 1037 II
- ¹⁶ Ibid. 1099 II
- ¹⁷ Ibid. 1099 II
- ¹⁸ Ibid. 1814 god., Del. prot. I, br. 18.I
- ¹⁹ Ibid. 1814, 125 II
- ²⁰ Ibid. 159 II

Literatura:

- * Ovaj rad je saopšten u Istorijskom institutu SAN i u Istorijskoj sekciji Srpskog lekarskog društva u Beogradu. Objavljen je u Godišnjaku Muzeja grada Beograda, Knj. III – 1956.
- 1. Hietzinger, S. B. Ritter von, *Statistik der Militärgränze des österreichischen Kaiserthums*, Zweiter Theil, zweite Abtheilung, Wien 1823, 438.
- 2. Pantelić dr Dušan, *Beogradski pašaluk pred Prvi srpski ustanak (1794-1804)*, Beograd 1949, 89-96.
- 3. Jeremić dr Rista, *Zdravstvene prilike u jugoslovenskim zemljama do kraja XIX veka*, Zagreb 1935, 26.
- 4. Arhiv grada Beograda (AGB), Zemunski magistrat (ZM), 1814, 48 II.
- 5. Hietzinger, *na istom mestu*.

VOJNA GOLUBIJA POŠTA

Vojin Višacki

Na organizovanju vojne golubije pošte u Srbiji se radi od kraja XIX veka. Ozbiljniji teoretski i organizacioni koraci su preduzeti početkom XX veka kada je iz Rusije došao kapetan Kosta Miletić. On je tokom 1901. i 1902. godine u vojnom vazduhoplovnom centru u Petersburgu, pored obuke za pilota balona i vazduhoplovnog izviđača, završio i kurseve fotografisanja i meteorologije, a šest meseci je proveo u stanici golubije pošte. Ovde se upoznao sa organizacijom te službe, odabirom, uzgojem i vežbanjem golubova, a praktično je radio na ostvarivanju veze uz pomoć ovih ptica. Po povratku u Srbiju podneo je iscrpni izveštaj o svom školovanju i predloge za stvaranje vojnog balonstva i golubije pošte. Njegovi elaborati su ozbiljno razmatrani na sednicama vojnog tehničkog tela vojske Kraljevine Srbije, ali ponajviše zbog oskudnih novčanih sredstava, praktičnih koraka nije bilo sve do aneksione krize.

U jesen 1908. godine na tada pograničnoj parabrodskoj stanici Zabrežje, na reci Savi, zaplenjena je korpa sa golubovima koja je pripadala neotkrivenom austrougarskom agentu. Ptice su na nožicama imale prstenove sa oznakom Pešte, Pečuja i Komorana. Odlučeno je da se ovi poštanski golubovi upotrebe za osnivanje srpske golubije pošte. Prvi praktični potez povučen je oktobra 1908. godine kada je odobren odgovarajući kredit za opremanje i održavanje jedinice, U toku novembra iste godine ostvareno je, korak po korak, obrazovanje ove jedinice srpske vojske. Doneti su odgovarajući najviši akt, Kraljev ukaz o ustanovljenju Golubije Pošte i, na osnovu njega, naređenje ministra vojnog – naređenje o ustrojstvu Stanice III reda Golubije Pošte (u Nišu), za čijeg prvog komandira je određen inženjerski poručnik Lazar Kostić kojeg je u posao uveo kapetan Kosta Miletić. Takođe su objavljena i "Privremena pravila Golubije Pošte". Prva stanica je počela rad početkom decembra 1908. godine, završavanjem izgradnje i uređenjem golubarnika, gajenjem i vežbanjem zaplenjenih golubova, nabavkom opreme i obukom osoblja.

Tek 1909. godine u Srbiji su stupila na snagu pravila koja su propisivala uslove za gradnju vojnih golubarnika (1)

U toku Balkanskih ratova Srbija prvi put formira ratne golubije stanice. U naredbi od 24. 5. 1913. godine o formiranju ratnih jedinica u sastavu II armije pod tačkom 7 nalazimo Golubiju Poštu. Komanda inžinjerije u Nišu imala je u sastavu 2. bataljona stanicu Golubije Pošte. (2)

Tako pirotaska golubija stanica izveštava 24. 6. 1913. godine komandanta pirotskog utvrđenog logora da su golubovi doneti iz Niša, u kome je već postojala

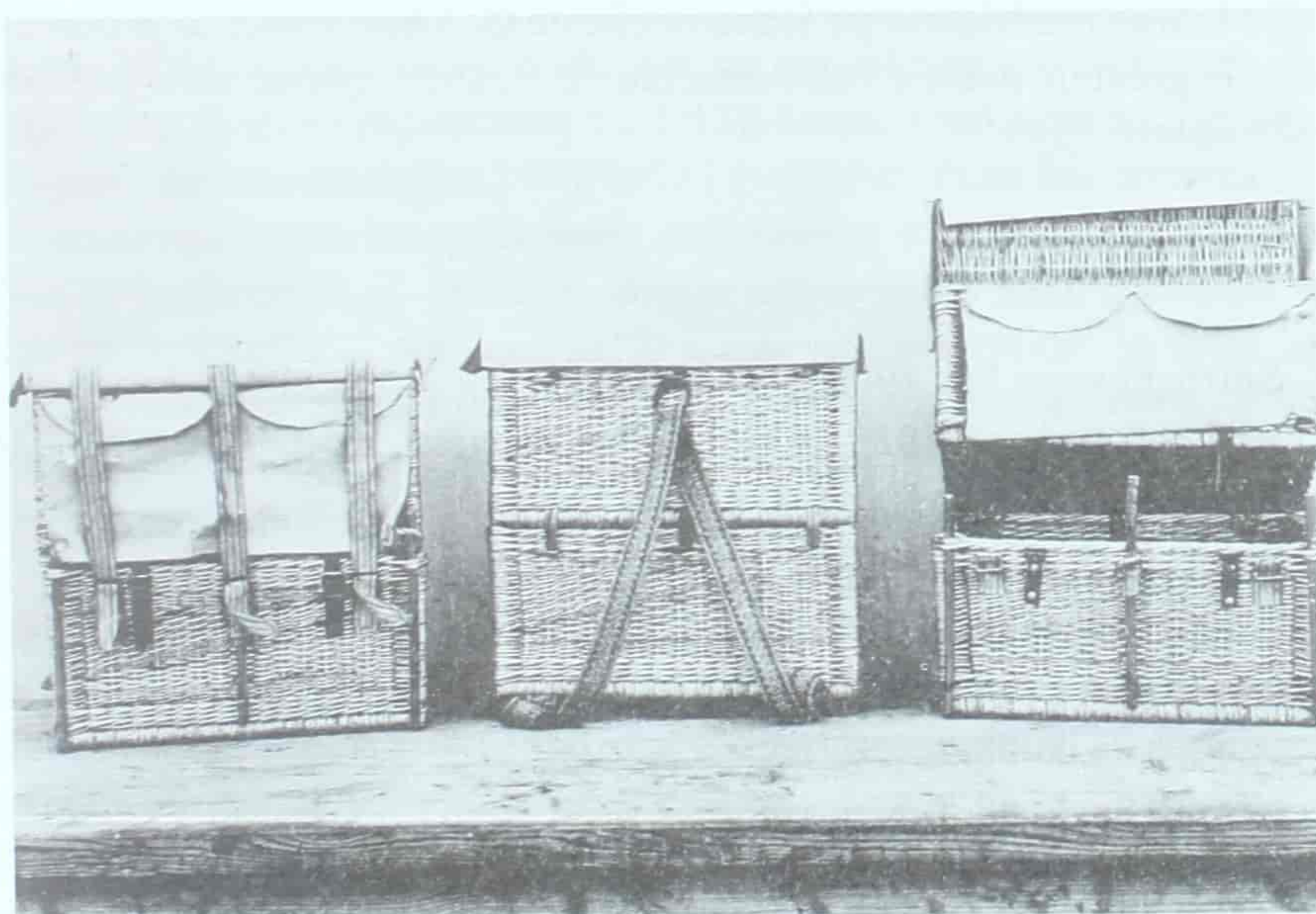
Niška golubija stanica zbog veze Pirota sa Nišom pošto se raspolagalo sa 70 komada golubova pismoša. (3)

Zbog otklonjene opasnosti Golubija stanica u Pirotu izvestila je 10. 7. 1913. godine komandanta logora da su golubovi pušteni kao i obično kad se vrši dresura, pošto nije bilo izgleda za njihovu skorou upotrebu. (4)

Pošto je praksa pokazala da su golubovi pismoše pouzdano sredstvo za prenos hitnih vesti, prisustvo savezničkih snaga na Solunskom frontu podstaklo je štab Vojne komande da pokrene pitanje ponovne organizacije golubijih stanica. Prisustvo francuske Golubije Pošte doprinelo je da srpska vojska dobije podršku i pomoć od saveznika da bi organizovala ove veze.

Zbog ukazane potrebe bilo je naređeno 4. 8. 1918. godine da se u našoj vojsci ponovo formira Golubija Pošta. U prvo vreme je bilo predviđeno da se Golubija Pošta instalira kod Soluna, a primila bi dva kaveza i 150 komada golubova. Broj golubova bi se postepeno povećavao od 400 do 500 komada. (5)

Ova stanica počela je da funkcioniše krajem avgusta 1918. godine a nosila je naziv "Golubija pošta Solun br. 208". (6)

Korpe za nošenje nekoliko golubova. (Šime Oštrić Collection)

Po završetku rata, zbog odlaska francuskog personala, bila je zamoljena (24. 11. 1918. godine) Vojna komanda da primi ponuđeno odeljenje Golubije Pošte u Prilepu kao i izvestan broj golubova u Solunu koje su nudili Francuzi. (7)

Inženjersko-tehničko odeljenje Ministarstva vojske i mornarice donelo je 19. 4. 1919. godine naređenje da se Solunska golubija stanica (formirana 4. 8. 1918.

godine) premesti iz Soluna u Skoplje i stavi pod kontrolu III armijske oblasti pod nazivom "Stanica golubije pošte" III armijske oblasti. (8)

Da bi se golubovi pismošoš (koje je neprijatelj ostavio u Petrovaradinu) mogli iskoristiti, Vojna komanda je rešila 12. 3. 1919. godine da se od njih obrazuje Odeljenje golubije pošte u Petrovaradinu. (9) Nalazilo se na tavanu kasarne desno od Beogradske kapije. (10)

Zbog predloga nove formacije Golubije pošte bili su podneti izveštaji armijskih i divizijskih oblasti.

Moravska divizijska oblast izvestila je 24. 8. 1919. godine da se u Nišu nalazi neupotrebljiv golubarnik i to bez golubova. (11)

Prema izveštaju IV armijske oblasti od 31. 8. 1919. godine dresirani se golubovi nalaze kod Dravske divizije u Ljubljani. (12)

II armijska oblast izvestila je 14. 11. 1919. godine da se u Sarajevu nalazi golubarnik bez golubova i ljudstva, a u Hercegovom golubarnik je imao 193 dresirana goluba za pravce: Bar, Cetinje, Trebinje i Dubrovnik. (13)

Zbog nove mirnodopske formacije kod armijskih oblasti u sastavu komande inžinjerije bilo je predviđeno po jedno odeljenje Golubije Pošte; to je odredilo i da se Odeljenje golubije pošte u Petrovaradinu 12. 3. 1919. godine stavi pod komandu I armijske oblasti. (14)

Arhivska građa

1. Službeni vojni list, 1909, Istorijski deo;
2. Prvi balkanski rat 1912-1913, I knjiga Beograd, 1959, III deo, str. 221;
3. Popisnik (P) 3a, k. 109, f. 3, d. 13;
4. Popisnik (P) 3a, k. 109, f. 2, d. 1;
5. Isto (P) 3a, k. 50, f. 6, d. 19;
6. Isto (P) 3a, k. 58, f. 3, d. 15;
7. Isto (P) 3a, k. 58, f. 3, d. 16;
8. Isto (P) 3a, k. 58, f. 5, d. 16;
9. Isto (P) 3a, k. 52, f. 7, d. 21;
10. Isto (P) 3a, k. 58, f. 5, d. 18;
11. Isto (P) 3a, k. 50, f. 5, d. 18;
12. Isto (P) 3a, k. 52, f. 7, d. 33;
13. Isto (P) 3a, k. 52, f. 7, d. 33;
14. Isto (P) 3a, k. 52, f. 7, d. 33.

NEPRAVILNOSTI (GREŠKE) NA POŠTANSKIM MARKAMA

Aleksandar Brusin

(nastavak iz broja 243)

F. Nepravilnosti na pretiscima

Marke s pretiscima obiluju brojnim i učestalijim nepravilnostima u odnosu na izneto. Javljaju se zbog upotrebe pogrešnih (neodgovarajućih) slova, ili su ona druge vrste (sitnija, krupnija), drugog oblika, tipova, punoće i sl. Nastaju zbog pogrešno upotrebene brojke, izmenjenog rasporeda ili izmenjenih, ispalih, izvrnutih slova ili brojki, pa i celih pretisaka : crnogorske marke povodom "400 godišnjice štamparije u Obodu" (J – 29 i 29 a); povodom proglašenja "Ustav 1905 Constitution" (J – 89/97); okupaciona izdanja za Crnu Goru (italijanska i nemačka okupacija, J - 1/14 i 10/19) iz 1941/43 godine; provizorna izdanja s pretiscima DFJ na markama NDH "Krajobrazi" iz 1945. godine (splitskog J – 1/17, zagrebačkog J - 1/7, sarajevskog, J 1/13 i mostarskog J – 1/13); brojne franko marke provizornih izdanja s partizanskim motivima 1949/1950 (J- 455/66) ili su bez pretiska "FNR" i "FNR Jugoslavija", provizorna izdanja istih motiva u promenjenim bojama (J - 477/8) ili su bez pretiska (J – 356/7b). Brojne nepravilnosti kako u slovima tako i u brojkama postoje kod maraka izdatih "U korist ratnih invalida" iz 1922. godine, učestalije na vrednostima od 1.00 dinara, (J – 18/20) a zatim brojkama 20 i 30 (J – 23/4), kao i greške 9.00 umesto 8.00 din. kod iste serije (J – 22 i 22a).

Pretisci mogu biti udvojeni ili višestruki, a javljaju se kada se isti tabak nađe dvaput pod istom pločom pa se pri drugom štampanju pomeri. Ukoliko je pomeranje veće i pritisak drugog jači, on je uočljiviji od prvog: pretisak državnog grba na novinskim markama 1911. godine ("Troički sabor") na kojima se vide dvostruki i trostruki grbovi (J – 128), izdanje "Partizanski motivi" s pretiskom nove vrednosti (J – 356c).

Greške u pretiscima postoje u vrstama i tipovima slova, a javljaju se i drugi nedostaci² : pretisci na redovnim markama pokrajinskih izdanja 1918-1919. godine, pomoćna izdanja za Bosnu i Hercegovinu s pretiskom "SHS Bosna i Hercegovina" (greške se javljaju kako u tekstu tako i u brojkama 1918/19; J- 1/16, J – 19/20, 21/22), redovna izdanja (pomoćna) na mađarskim markama za Hrvatsku iz 1918. godine s pretiskom "SHS Hrvatska" (J – 1/18, J – 19/20, J – 23-26, J – 27/28). Istim ili drugim markama za područje Baranje 1919. godine s pretiskom različitih oblika i tipova slova, brojki "1919 Baranya" (J – 1/3, J – 4/7, J – 18/34, J – 46/60). U poslednje vreme često se pojavljuju pri štampanju maraka u tabačićima koji se

naknadno numerišu da na rubovima nedostaju numeracije (slučajno ili namerno) kao kod "Evropa CEPT" (J – 1239/40, J – 1337), blok broj 16 - kome na margini nedostaje tekst ili je isti udvojen, blok broj 17.

Greške u fazi pretiskivanja uočavaju se prema položaju pretiska u odnosu na sliku marke tj. međusobnom odnosu (obrnuti pretisak, jako pomeren pretisak, udvojen ili višestruki pretisak, pretisak bez pojedinih slova, pretisak s prekidima koji prelazi na susednu marku i prelazi njihove rubove pa se pri razdvajanju dobija "prekinuti pretisak". Ako se tabak pomeri pri štampi: levo-desno, gore-dole pomeriće se i pretisak o čemu smo već govorili. Marke kod kojih nedostaje deo ili celi pretisak zovemo "slepim". Opisane nepravilnosti srećemo i kod naših maraka, nekada učestalije, posebno kod redovnih izdanja.

G. Nepravilnosti koje potiču od štampe

Pojavljaju se kada papir dođe samo jedanput pod pritisak, a pomeri se pri štampanju. Kada je papir iz rolne, nedovoljno ispravljen pa se nađe pod štamparskom pločom i tek kada "legne" ispravi se. Tako se dobija, najpre jedan slabiji otisak, a za njim drugi jači od prvog, koji je jedva primetan.

Takozvani negativni otisci su česta nepravilnost i javljaju se kod svih vrsta štampe, kao i kod maraka s pretiscima. Negativni otisci se još zovi "ogledalske slike".

NAPOMENA:

Skraćenice koje sam koristio u tekstu za kataloge evropskih filatelističkih kuća:

1. Jugomarka = J 1991
2. Zumstein = Z 1998
3. Stanley-Gibbons = SG 1998
4. Yvert et Tellier = Y 1996
5. Sveriges frimrken i frg = S 1989
6. Övrige nordens frimrken i frg: 1989
 - a) Danmark = nD
 - b) Finland = nF
7. Michel, Deutschland spezial 1996 = D
8. Michel, Europa Catalog West (A-L, M-Z) 1996 = M

LITERATURA

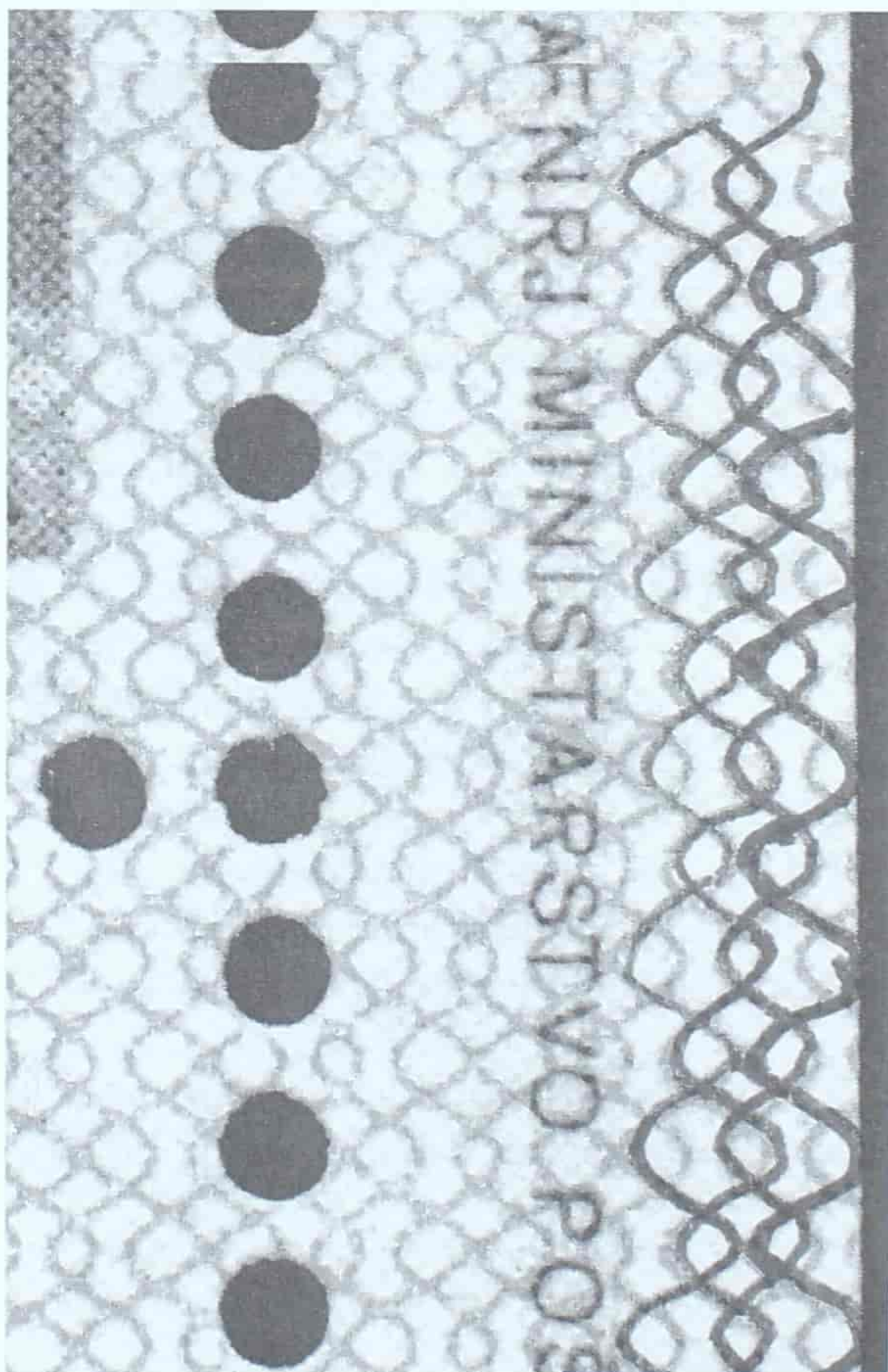
1. Al. J. Petrović: Uputi u filateliju (o papiru). *Filatelista*, 2, II, 43/6, 1950, "Zmaj", Novi Sad.
2. "Jugomarka": Katalog poštanskih maraka jugoslovenskih zemalja 1991, "Forum", Novi Sad.
3. Al. J. Petrović: Uputi u filateliju (boje). *Filatelista*, 4, II, 112/4, 1950, "Zmaj", Novi Sad.
4. Al. J. Petrović: Uputi u filateliju (nepravilnosti na slikama maraka), *Filatelista*, 11-12, II, 345/8, 1950, "Zmaj", Novi Sad.
5. Zumsten: Schweizliechtenstein, 1998.
6. Stanley Gibbons: Stamp Catalog part I, Britysh Commonwealt, 1998.
7. Yvert et Tellier: Catalogue timbres de France, tom 1, 1996.
8. Specialkatalogen: Sveriges frimrken i frg, 1988.
9. Specialkatalogen: Övriga nordes frimrken i frg, 1988/9.
10. Al. J. Petrović: Uputi u filateliju (o vodoznacima). *Filatelista*, 3, II, 74/8, 1950, "Zmaj", Novi Sad.
11. Al. J. Petrović: Uputi u filateliju (lepak). *Filatelista*, 6, II, 186/7, 1950, "Zmaj", Novi Sad.
12. Michel: Deutschland-Spezial, 1996, München.
13. Al. J. Petrović: Uputi u filateliju (izrada maraka). *Filatelista*, 7, II, 222/4, 1950, "Zmaj", Novi Sad.
14. Al. J. Petrović: Uputi u filateliju (rastavljanje maraka). *Filatelista*, 5, II, 150/4, 1950, "Zmaj", Novi Sad.
15. Pronalazač zupčanja: Prevod s francuskog. *Filatelista*, 5-6, XIII, 76/7, 1961, "S.Jović", Beograd.
16. Michel: Europa Catalog, West (A-L, M-Z), 1997, München.

(nastaviće se)

RAZLIČITE MREŽICE NA BLOKOVIMA ŽELEZNICA ZA VUJA-STT

Jovan Ristić

Prigodno izdanje za vazdušnu poštu povodom stogodišnjice železnica na teritoriji Jugoslavije izdato je u formi bloka za Vojnu upravu Jugoslovenske armije – Slobodnu teritoriju Trsta, na taj način što je na postojeći blok izdat za FNR Jugoslaviju uštampana zaštitna mrežica u osnovnoj boji bloka i dodat pretisak VUJA – STT. Osnovni blok izdat je za Jugoslaviju 15. decembra 1949. godine, a za STT 21. januara 1950. godine, što ukazuje na to da je bilo potrebno vreme da se izvrši doštampavanje sa zaštitnom mrežicom i pretiskivanje sa oznakom VUJA-STT. Izdat je i zupčan i nezupčan blok u tiražu od 12.500 pari blokova. U katalogu Jugomarke ovaj blok u odeljku “Izdanja Vojne uprave Jugoslovenske armije za zonu B Slobodne teritorije Trsta” nosi broj: blok 1 i 2, a marke na blokovima broj 37 i 38.

I u katalogu Jugomarke, kao i u katalozima Mihela i Sasonea, konstatuju se primerci sa obrnutim i dvostrukim pretiskom, a kod Jugomarke čak i sa trostrukim pretiskom, ali se ni u jednom katalogu ne pominje jedna bitna karakteristika mrežice koja pokriva ceo blok. Posmatrajući i analizirajući mrežicu na više komada blokova ustanovio sam da je mrežica uštampana na dva različita načina i to tako da linije koje čine mrežicu u jednom slučaju idu *horizontalno* a u drugom *vertikalno*. Pomeranjem za 90° ova pojava je vidljiva i golim okom sa malo više koncentracije, a pod normalnim uvećanjima lupom vrlo jasno. Različito postavljene mrežice ustanovio sam i kod zupčanog i kod nezupčanog bloka i to skoro u podjednakom broju. Pregledajući zbirke i drugih filatelista došao sam do istog zaključka. (Da bi šema mrežice bila jasnija, na ilustraciji sam pojačao četiri linije, kako bi postale uočljivije). Inače intezitet mrežice je vrlo neujednačen, od vrlo jasne jorgovanaste boje do vrlo blede, nezavisno od boje osnovne marke što ukazuje na posebno doštampavanje mrežice na već postojeće odštampane blokove. Odnos horizontalne i vertikalne mrežice je po mom saznanju podjednak – 50% : 50%.

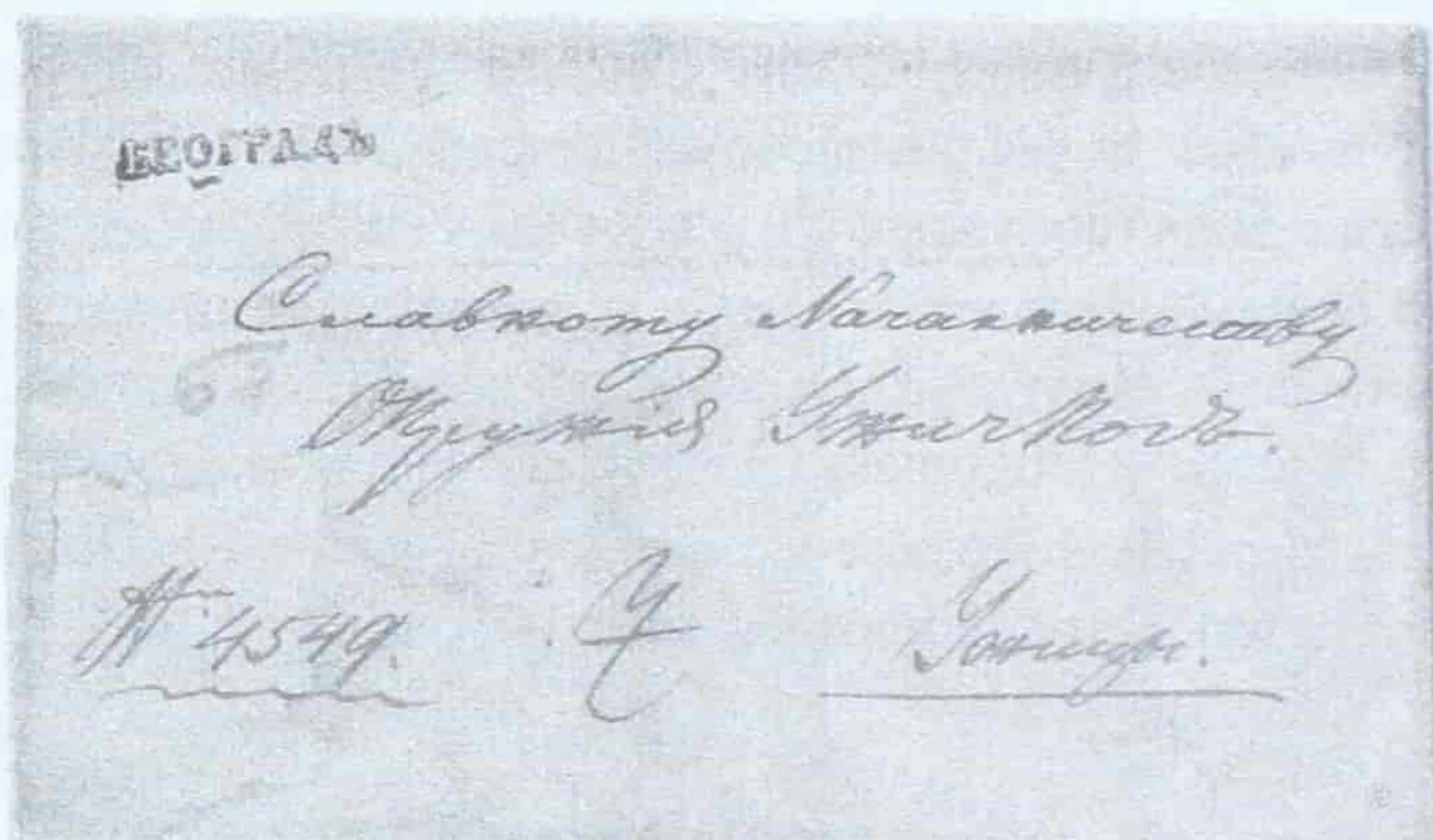
Različito postavljene mrežice nastale su nepažljivim umetanjem štamparskog tabaka prilikom doštampavanja. Ovu specifičnost nisam zapazio kod maraka posvećenih istom jubileju (Jugomarka 33-36), gde je mrežica svuda horizontalna.

Ova bitna karakteristika mrežice, značajno smanjuje i tiraž pojedinačnih blokova pa samim tim menja i njihovu vrednost.

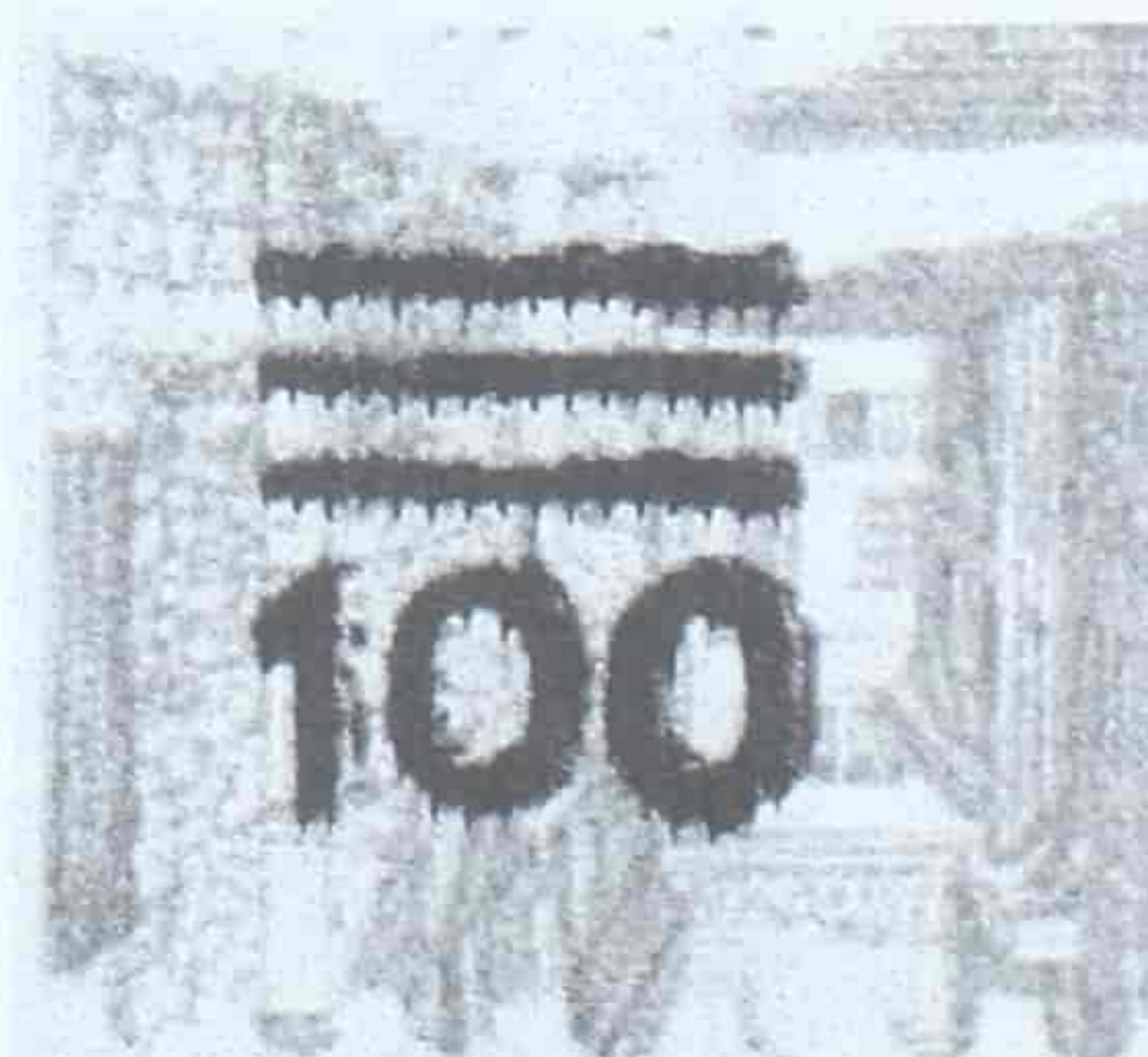
FALSIFIKATI SA NAŠEG PODRUČJA

U ovoj rubrici referisaće se povremeno o falsifikatima koji se pojavljuju na našem tržištu:

1. Falsifikovani predfilatelistički žig BEOGRAD, dimenzije 27 x 4 mm, na službenom pismu bez teksta Načelništvu okruga Užičkog službeni broj 4549. Samo pismo nošeno kurirom je originalno, ali pismo je bez teksta kako bi se sakrilo njegovo poreklo odnosno mesto iz koga je pisano; osim toga, otcepljen je deo spoljnjeg omota na kome je bio zapisan datum uvođenja pisma u arhivu suda. Odstranjivanjem ovog dela pisma zatrt je podatak prijema pisma koji je (žig je u upotrebi svega nekoliko meseci) prevashodno značajan, dok slova žiga i boja odstupaju od originalnih otisaka. (Slika br. 1);

2. Falsifikovanje pretiska 100 dinara na 1 dinar iz niza Turizam, osnovna marka od 1 dinar Michel No. 1661 iz 1976. godine (Ohrid), pretisnuta marka No. 2338 iz 1989. godine. Falsifikovanjem je napravljen obrnuti pretisak, a verovatno postoji i falsifikovani dvostruki pretisak. (Slika br. 2 – gornji deo slike je falsifikat, a donji deo original).

Dok je kod originala pretisak u ofset štampi mat crne boje, sa pravilnim jednakim i ravnomernim crtama (tri crte), isto tako je sa čisto odštampanim ravnomerno debelim brojkama "100" i ravnomernim otvorom nula;

Kod falsifikata je pretisak u knjigotisku, otisak se prepoznaje na poledjini, boja pretiska je sjajno crna, crte su iskrzane po ivicama, delom zaobljene na krajevima, nejednake visine, brojke su najvećim delom neprecizne kao i crte, najvećim delom sa udvojenim ivicama, otvori nula su delom zašiljeni gore i dole i manji od otvora kod originala.

Pri falsifikovanju je pretiskivan ceo prodajni tabak u zupčanju 13 : 12½, a verovatno je pretiskivan i tabak u zupčanju 13 : 13½;

3. Nemačka okupacija Srbije 1941/1943. godine, računi za struju sa frankaturom od 1, 2 ili 3 dinara (Slika br. 3).

Falsifikator je raspolagao originalnim računima za struju upućenim u Pančevo i naplaćivanim bez posredstva pošte preko inkasanta. Na ovako dostavljene račune dodata je frankatura od 1, 2 ili 3 dinara (porto marke Kraljevine ili marke serije "Manastiri"), poništavane su naknadno originalnim (u nelegalnom posedu) žigom Pančevo 9 sa pokretnim datumom i stavljen je troredi žig poverenika cenzura Banatskih elektrana (takodje u nelegalnom posedu).

Krivotvorenje se raspoznaje po činjenici da ovi računi uopšte nisu slati niti naplaćivani preko pošte, po besmislenim frankaturama, istoj boji žiga, kroz period od dve godine i po markama "Manastiri" od 2 dinara upotrebljenim na 15 ovih objekata, u vremenskom rasponu od 12 meseci, svi potiču iz istog tabaka. Falsifikator osim toga nije znao da su sve povereničke cenzure zahtevale paraf odnosno potpis cenzora;

- Račun
 Račun — za utrošenu električnu energiju — VII

neuer Zählerstand stanje strujomera	Verbrauch kWh Potri	
	Licht-osvetljenje	Apparatu-aparati
70		
		Bereitschaftsgeb
		Zählergebühr
		Verzehrungssteu
		Städtische Taxe
		Stempelmarke
		ZUSAMMEN

ZENSURIERT
 BANATER ELEKTRIZITÄTS A.G.
 GROSSBEISCHKEK

ПАНЧЕВО
 9
 12. III 41

СРБИЈА
 ПАНЧЕВО
 3 ДИНАРА 3

RAČUN
 Račun za utrošenu električnu energiju.

Staro i novo stanje strujomera		osvetljenje
11	13	

ПАНЧЕВО
 9
 15. VII 41

ЮГОСЛАВИЈА
 ПОШТО-ПОРТО
 1 Д

ZENSURIERT
 BANATER ELEKTRIZITÄTS A.G.
 GROSSBEISCHKEK

4. Izdanje izbegličke crnogorske vlade u Bordou, Francuska, 1917. godine. Te godine je uz pomoć francuske pošte izbeglička vlada Crne Gore prešampala kursirajuće francuske marke (5, 10, 15, 20, 25, 30, 40, 50 c. i 1 franak) pretiskom "S.P. du M. Bordeaux" (Service Postale du Montenegro Bordeaux). Francuske vlasti su međutim kratko vreme po pretiskivanju zabranile dalju upotrebu tih maraka. (Slika br. 4).

Levo na slici br. 4 prikazan je falsifikat pretiska, a na slici desno originalni pretisak. Kod originala sva slova i šara su finije i tanje izvedeni, drugi i treći krak "m" nisu gore spojeni, "d" u poslednjem redu je pri vrhu bez serifa. Poznato je da sve vrednosti serije postoje sa ovim lažnim pretiskom.

(Priredio *J. Veličković*, član Saveta atestatora SFJ).

KUPUJEM:

MARKE, PISMA, CELINE, DOKUMENTA, ESEJE
I PROBE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

TAKSENE, SUDSKE, GRADSKE, PRIVATNE,
REKLAMNE, DOPLATNE, ETIKETE, PISMA I
DOPI SNICE PRIVATNIH IZDAVAČA,
KNEŽEVINE I KRALJEVINE SRBIJE,
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE I CELOG SVETA
DO 1946. GOD.

PLAĆAM ODMAH

tel: 011/ 558 322, mob. 063/ 80 95 168

“IZBOMBARDOVANA” OKUPACIJA

Bogdan Petrović

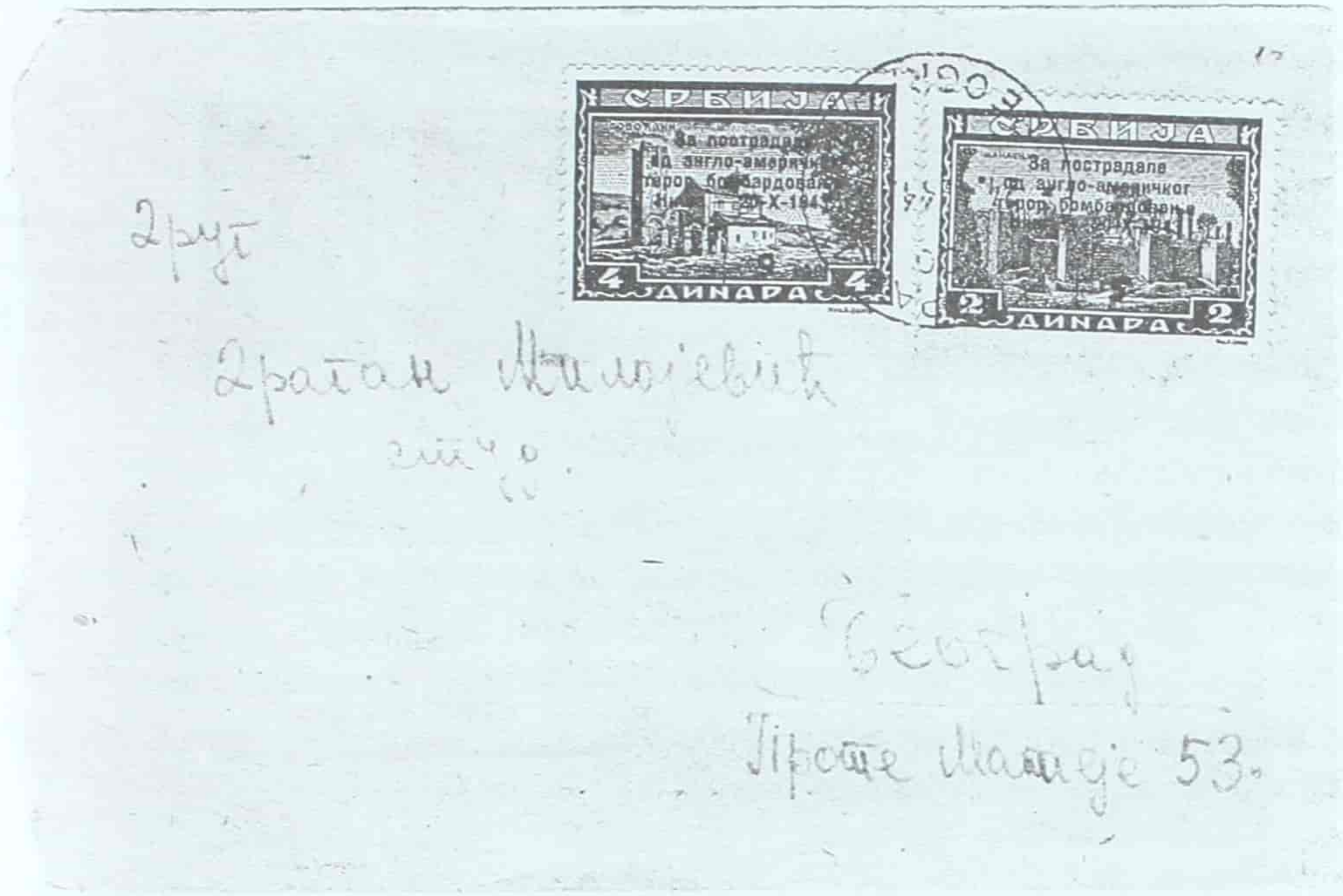
Prigodno izdanje maraka sa pretiskom “Za postradale od anglo-američkog bombardovanja Niša 20. X 1943. godine”, zbog velikog doplatnog viška nije korišćeno u masovnoj poštanskoj upotrebi za frankiranje pisama. Pisma frankirana markama ove emisije su uglavnom filatelistička i sadrže kompletne serije. Istražujući falsifikate pronašao sam osam pisama sa različitim i nerealnim frankaturama pomenutog izdanja. Za poništavanje maraka upotrebljen je jednokružni žig Beograd – 1 prečnika 30 mm. Pisma, nosači maraka, su iz realnog vremena i doradana su lepršavo i raznoliko radi “estetskog ugođaja” potencijalnih kupaca.

Objavljujemo svih osam pisama kako bi se filatelistička javnost upoznala sa opisanim falsifikatima.

Falsifikati su uneti u odgovarajući registar pri SFS i Savetu atestatora SFJ.

SAMUEL WEISS

Trgovina korpa, drvenih i igračkih roba, kućnog i kuhinjskog posuđa

Korb-, Spiel- und landw. Holzwaren, Haus- und Küchengerätschaft

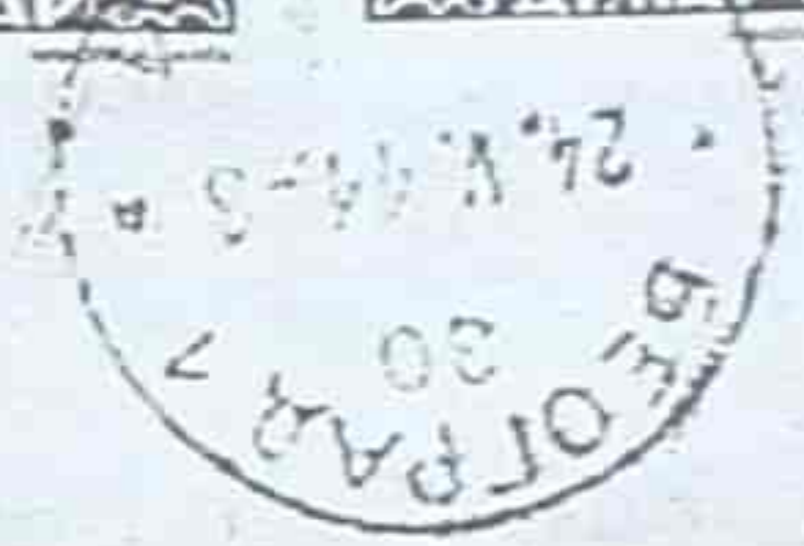
EN GROS - EN DETAIL

NOVI VRBAS

414

Gosp.

Tiskanica !

Milovan Radovanovic.

trgovac

Stari-Vrbas.

SEDNICA PREDSEDNIŠTVA SAVEZA FILATELISTA JUGOSLAVIJE

U Beogradu je 2. novembra 2000. godine održana sednica Predsedništva Saveza filatelista Jugoslavije na kojoj je razmatrano više aktuelnih pitanja iz rada ove organizacije. Predsedništvo je nakon svestrane rasprave donelo više zaključaka od kojih objavljujemo one najznačajnije:

- Uskoro treba da se održi redovna Skupština Saveza filatelista Jugoslavije na kojoj će biti razmatrani izveštaj o radu SFJ i finansijski izveštaj, zatim referat o narednim zadacima i program rada Saveza i biće izabrani novi organi SFJ. Zaključeno je da savezi Srbije i Crne Gore izaberu svoje delegate za Skupštinu kako bi predsednik SFJ mogao da zakaže datum njenog održavanja. Predsedništvo je formiralo radnu grupu koja će pripremiti predlog za izmene i dopune postojećeg Statuta SFJ.
- Predsedništvo je usvojilo izveštaje sa kongresa FIP i svetske izložbe u Madridu, a upoznato je i sa programom međunarodnih izložbi za sledeće četiri godine.
- Predsedništvo je razmotrilo informaciju o pamfletu protiv SFS i SFJ i njihovih organa koji je objavljen u Politici od 18.X 2000. godine. S tim u vezi je konstatovano da su autori pamfleta nekolicima ljudi koji su se lažno predstavljali da su iz SFS i SFJ. Ovaj pamflet je ocenjen kao zlonameran pokušaj da se iznošenjem lažnih tvrdnji izvrši atak na filatelističku organizaciju i njeno rukovodstvo i da se, zloupotrebom određene atmosfere u našem društvu, unese seme razdora u filatelističku organizaciju na političkoj osnovi. Predsedništvo je jednodušno odbacilo sve neistine iznete u pamfletu i odlučno se suprotstavilo svakom pokušaju politizacije naše organizacije. Savez filatelista je uvek bio samo i isključivo hobistička organizacija sa bogatim kulturnim sadržajima, a nikako tribina za politička, nacionalistička (šovinistička) ili neka druga neprihvatljiva prebrojavanja i izivljavanja. Predsedništvo je odlučno osudilo takve pokušaje i o tome obavestilo jugoslovensku javnost.
- Predsedništvo je donelo odluku da se pripravniku za atestatora Aleksandru Krstiću oduzme pravo atestiranja zbog kršenja Pravilnika o atestiranju – neplaćanje članarine, odbijanja da dostavi kopije atesta na uvid komisiji Predsedništva, neovlašćeno atestiranje filatelije iz perioda okupacije Srbije u II svetskom ratu. Predsedništvo je pritom imalo u vidu i činjenice da je Krstić svojim ponašanjem na međunarodnim

izložbama naneo moralnu štetu SFJ i da je bio umešan u razne afere o čemu su Savez obavestili pojedini naši filatelisti.

- Predsedništvo je ponovo konstatovalo da saradnja sa organima PTT Srbije i Jugoslavije nije zadovoljavajuća i da odgovorni ljudi i PTT nemaju razumevanje za unapredjivanje filatelije. Direktori PTT Srbije i Jugoslavije nisu prihvatili predloge da prime predstavnike SFS i SFJ i da razmotre mogućnosti poboljšanja odnosa sa filatelističkom organizacijom. Jedino je konstatovana uspešna saradnja sa preduzećem Jugomarka. Zaključeno je da treba učiniti još napora da se prevazidju problemi u odnosima organa PTT prema Savezu filatelista.

KUPUJEM:

**MARKE, PISMA, CELINE, DOKUMENTA, ESEJE
I PROBE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE**

**TAKSENE, SUDSKE, GRADSKE, PRIVATNE,
REKLAMNE, DOPLATNE, ETIKETE, PISMA I
DOPISNICE PRIVATNIH IZDAVAČA,
KNEŽEVINE I KRALJEVINE SRBIJE,
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE I CELOG SVETA
DO 1946. GOD.**

PLAĆAM ODMAH

tel: 011/ 558 322, mob. 063/ 80 95 168

*Medjunarodna saradnja Saveza filatelista Jugoslavije***KONGRES SVETSKE FILATELISTIČKE FEDERACIJE (FIP)****Madrid 14 – 15 oktobra 2000.**

U Madridu je 14 i 15 oktobra 2000. godine održan kongres Svetske filatelističke federacije (FIP) na kome su učestvovali delegati filatelističkih saveza iz 68 zemalja sa svih kontinenata. Savez filatelista Jugoslavije na ovom skupu predstavljali su predsednik Saveza dr Vojislav Mićović i član Predsedništva dr Jovan Veličković.

U pripremi ovoga kongresa aktivno je uzeo učešće i Savez filatelista Jugoslavije. Naime, njegovo Predsedništvo je na svojim sednicama tokom ove godine razmatralo nacрте dokumenata – statuta i pravila FIP-e i Bordu u Cirihi dostavilo brojne primedbe i predloge za poboljšanje teksta tih dokumenata. Za taj doprinos našeg Saveza dobijeno je priznanje od strane Predsedništva FIP.

Prva značajna grupa pitanja kojima se kongres bavio bilo je upravo donošenje novih dokumenata, odnosno njihova izmena i dopuna. Važne izmene odnose se na način organizovanja medjunarodnih izložbi. Tako će ubuduće biti priredjivane dve vrste izložbi:

1. izložbe na kojima će moći da učstvuju izlagači sa zbirkama koje su na nacionalnim izložbama dobile najmanje veliku srebrnu medalju i
2. izložbe nešto višeg ranga sa izloščima koji su dobili veliku pozlaćenu medalju.

Predsedništvo FIP je povuklo svoj raniji predlog da se ustanove samo tri vrste medalja: bronzana, srebrna i zlatna. Protiv toga se izjasnio veći broj nacionalnih federacija među kojima i Savez filatelista Jugoslavije, odnosno njegovo Predsedništvo. Posebno živa rasprava na Kongresu vodjena je u vezi sa prijemom novih članova. Većinom glasova usvojen je predlog da buduće članice FIP mogu biti i pojedini "autonomni regioni". Na pitanje naše delegacije o čemu se tu radi, kao primer naveden je Honkong koji je, inače i dosad bio član FIP dok još nije ušao u sastav Kine. Ovde je izuzetak uzet kao pravilo što u budućnosti kao predsedan može izazvati mnoge probleme između nacionalnih federacija i FIP. Jugoslovenska delegacija je glasala protiv ovoga predloga.

Kongres je izvršio reizbor dva potpredsednika FIP i izabrao za nove članove Borda-Aranjaza iz Španije, Brendla iz Češke i Petersona iz SAD. Za novog člana FIP jednoglasno je primljen Savez filatelista Belorusije.

Izmenama Statuta omogućeno je faktičko jačanje uloge kontinentalnih federacija i to na takav način da svaka od njih ima po jednog potpredsednika FIP.

Na kongresu je utvrđen program održavanja međunarodnih izložbi do 2004. godine:

2001.:	Brisel	9.6. – 15.6.
	Tokio	1.8. – 7.8.
	Kopenhagen	16.9. – 21.9.
	Poznanj	1.9. – 9.9.

2002.:	Seul	2.8. – 11.8.
	Amsterdam	30.8. – 3.9.
	Indonezija	29.3. – 4.4.

2003.:	Bankok	
	Brazil	

2004.:	Atina (Olimpfileks)	
	Švedska	

Odlučeno je takodje da se sledeći kongres FIP održi 2002. godine u Seulu.

USPEH NAŠIH FILATELISTA NA SVETSKOJ IZLOŽBI U MADRIDU

U Madridu je od 6 do 14 oktobra održana impresivna svetska filatelistička izložba na kojoj su bile prikazane zbirke izlagača iz 65 zemalja. Na blizu 4000 vitrina bile su zastupljene sve izlagačke klase. To je po obimu i organizaciji nesumnjivo bila jedna od dosad najvećih filatelističkih manifestacija u svetu. Po broju izložaka, po retkosti, zanimljivosti i opremljenosti, dominirale su klase poštanska istorija i tradicionalna filatelija; veći broj izložaka našao se u klasi poštanskih celina koja je očigledno sve više u trendu, dok su po broju izložaka bile skromne tematika i naročito, fiskalne marke

Na ovoj velikoj svetskoj smotri uspešno je učestvovala i grupa naših izlagača koji su dobili značajna priznanja i time održali visoki rejting koji već godinama drži jugoslovenska filatelija na međunarodnoj filatelističkoj pozornici.

U našoj reprezentaciji nalazile su se zbirke četvorice izlagača:

Nikola Ljubičić za svoju izvanrednu zbirku POŠTANSKE CELINE SRBIJE dobio je zlatnu medalju i specijalnu nagradu žirija. Time je ova zbirka ušla na velika vrata u sam vrh svetske filatelije u klasi poštanskih celina.

Milorad Josipović prijatno je iznenadjenje, takodje u klasi poštanskih celina. U jakoj međunarodnoj konkurenciji ova zbirka dobila je veliku srebrnu medalju čime su otvorene mogućnosti za uspeh u borbi za još veća priznanja.

Vojin Višacki je izlagao prvi put na jednoj svetskoj izložbi svoju interesantnu zbirku Okupacija Srbije i Crne Gore (1941 – 1944). Ova zbirka je nagrađena sa srebrnom medaljom, ma da je po objektivnoj oceni zaslužila veće priznanje posebno zbog retkosti materijala. No, s obzirom na uvek oštrije kriterijume koji se primenjuju u klasi poštanske istorije, zbirka Višackog je dobila visoku ocenu međunarodnog žirija.

Zoran Bošković učestvovao je sa svojom zbirkom Republika Srpska u klasi moderne filatelije u kojoj se ocene daju opisno. Ova zbirka je dobila ocenu odličan i specijalnu nagradu žirija. Bošković je sa ovom svojom zbirkom osvojio visoko mesto u klasi moderne filatelije i reklo bi se da je došao do samog njenog vrha.

Učešće naših filatelista na ovoj svetskoj filatelističkoj smotri i uspeh koji su postigli, još jednpud je potvrdilo ispravnost naše izlagačke politike i ozbiljnosti kriterijuma za selekciju zbirki koje se šalju u sve jaču medjunarodnu konkurenciju. Stoga takvu politiku i takve kriterijume treba dosledno i dalje primenjivati, u interesu jugoslovenske filatelije i održavanja njenog medjunarodnog rejtinga.

KALENDAR SUSRETA FILATELISTA U 2001. GODINI

Hotel "Slavija" Beograd

januar	27 – 28.	
februar	24 – 25.	
mart	10 – 11.	31 – 1. IV
april	28 – 29.	
maj	19 – 20.	
juni	9. – 10.	23 – 24.
juli	7 – 8.	
avgust		
septembar	1 – 2.	22 – 23.
oktobar	13 – 14.	
novembar	10 – 11.	
decembar	1 – 2.	22 – 23.

IN MEMORIAM

U svojoj 58-oj godini, dana 25.11.2000. godine, u Beogradu je iznenada preminuo dugogodišnji član Saveza filatelista Srbije, potpukovnik geodetske službe u penziji, JELER FRANC – BRANKO. Rodjen je 16.2.1943. godine u Sevnici (Slovenija), od majke nazvan Branko, gde je proveo detinjstvo i završio malu maturu, a srednju školu i veliku maturu u Brežicama. Dalje školovanje produžava na Vojnoj akademiji u Beogradu, na kojoj se osposobljava za vojnu geodetsku službu, a zatim do penzije nastavlja sa radom u Vojnogeografskom institutu u Beogradu. Nakon

odlaska u penziju, sa puno ljubavi svoj život posvetio je svojoj užoj porodici – majci, supruzi, ćerki, sinu, dvoje unučadi i braći.

Svoj filatelistički staž počeo je kao srednjoškolac, sakupljanjem filatelističkog materijala naše zemlje, a član Saveza filatelista Srbije postaje učlanjenjem 1.1.1975. godine u Filatelističko društvo “Banjica”, u kome je bio dugogodišnji predsednik sve do svoje smrti. Spoznaje lepotu filatelije, kojom se intenzivno bavi i postaje njen strastveni poklonik, posebno organizovanjem više filatelističkih izložbi svog Društva u Domu JNA i u drugim institucijama u Beogradu. Bio je član Predsedništva Saveza filatelista Srbije prethodnog saziva, i stalni član Stručne radne grupe za postavku filatelističkih izložbi republičkog i saveznog karaktera.

Vitomir Sokolović

Dr Dragan Stojanović
(19. 11. 1938 – 13. 11. 2000.)

Posle duge i teške bolesti, nedelju dana pre svog 62-og rođendana, U Bernu, u krugu svoje porodice, uz brižnu negu supruge Jelene i sinova Milana i Đorđa preminuo je naš prijatelj Dragan Stojanović.

Dragan je bio veliki ljubitelj i poznavalac srpske filatelije. Sakupljao je i obrađivao predfilateliju, filatelistički period Kneževine Srbije i Kraljevinu do 1914. godine kao i Jugoslaviju do 1940. godine.

Svoje zbirke Kneževine i Kraljevine Srbije, a specijalno 1880. godinu, Vojnu poštu 1914-1918, Fiume i Trst, prikazivao je svetskim i internacionalnim izložbama sa velikim uspehom i time dao veliki doprinos popularizaciji naše filatelije.

Svoje oduševljenje filatelijom Dragan je umeo da prenese na prijatelje i sagovornike. Mnoge je zainteresovao za filateliju i približio filateliji pa tako i potpisnika ovih redova. Mislim da nije preterano reći da je Dragan bio pravi ambasador srpske filatelije u Švajcarskoj. Bio je član beogradskog filatelističkog društva Sava.

Kao svestrano obrazovan, muzički nadaren i oplemenjen finim duhom, bio je veoma cenjen i rado viđen u svakom društvu. Draganovom preranom smrću ostaje i kod prijatelja i kod filatelista velika praznina i mi ćemo ga doživotno zadržati u lepom sećanju.

Dr Ranko Talović

Beograd, 30. 5. 1908. Dopisna karta upućena iz pošte novinarskog udruženja, frankirana sa 5 para, u lokalnom saobraćaju, sa prigodnom nalepnicom od 1 pare sa obrnutom oznakom vrednosti i prigodnim poštanskim žigom Troički Sabor.

**SREĆNE BOŽIĆNE I NOVOGODIŠNJE PRAZNIKE,
MIR, ZDRAVLJE I PROSPERITET, KAO I USPEŠNU
FILATELISTIČKU SEZONU,
SVIM SVOJIM ČLANOVIMA I SARADNICIMA
ŽELI
PREDSEDNIŠTVO SAVEZA FILATELISTA SRBIJE
I REDAKCIJA ČASOPISA "FILATELISTA"**

ФИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

Излази четири пута годишње.

Примерак 60 динара. За чланове Савеза
филателиста Србије примерак 30 динара.

Годишња претплата за Југославију 240
динара; за иностранство 480 динара.

Поштански трошкови се плаћају посебно.
(за авионску пошту + 30 динара за Европу,
односно 60 динара за прекоморске земље).

Мали огласи до 20 речи 200 динара; свака
даља реч 5 динара; за правна лица: 1/1
страна 1.000 динара.

Published four time at year by Union of
Philatelists of Serbia.

Address: Sremska 6/IV, YU-11000 Belgrade;

Tel/fax: +381 11 638 751

PO Box 702

Little advertisements: first 20 words DM 30.00;
each additional word DM 0.20.

Unless otherwise stated, all items may be
reprinted, provided that the proper information is
given of source and author.

*Рукописи се не враћају.
Марке или други
материјал послати због
снимања враћамо у
препорученом писму или по
договору.*

*Прештампавање
дозвољено, уз навођење
извора и аутора, уколико
другачије није наведено.*

Издавач:

Савез филателиста Србије

Администрација:

Београд, Сремска 6/IV

тел. 011/638-751

e-mail: philserb@EUnet.yu

YU ISSN 0430-4063

Тираж: 400

Štampa:

MOTIV